VOLNÉ SDRUŽENÍ KLASŮ

SETBA 37.—44.

Převýchova mládeže je zárukou šťastné budoucnosti národa. Národ pečující o svou mládež, pečuje o svou nesmrtelnost.

CO MAJÍ VĚDĚTI MLADÍ MUŽOVÉ A ŽENY.

Kurs 7 přednášek, jež přednesl v čase od 13. května do 16. července 1919 socialistické mládeži v Břevnově

Dr. ALEXANDR BATĚK.

Cena 4 K.

Nákladem vlastním. - Tiskem Emila Šprongla v Pelhřimově v červenci 1920.

Co mají věděti mladí mužové a ženy před vstupem do manželství.

I. O pravém republikánském bratrství.

Kurs přednešený na schůzi socialistické mládeže v Břevnově 13. května 1919. Dr. Alexandr Batěk.

Milí bratři a sestry!

Odvěký boj národa našeho za svobodu politickou a za volnost přesvědčení skončil jeho vítězstvím. Nebyl to jen národ náš, který zvítězil, jako to nebyl on sám, který strádal. Třebaže ještě cítíme ve všem následky války sotva minuvší, přece již vidíme, že z krve tolika nešťastných obětí vyrůstá květ, jehož vůní bude naplněn svět celý, a jenž bude našim dětem náhradou za to, co vytrpěli jejich otcové. Tak jako hříchy rodičů se mstí na dětech, tak zase práce jejich a utrpení za vznešené ideály přinášejí jim požehnání. A staneli se vznikající svaz národů tím, co od něho očekáváme, pak jistě můžeme se nadíti, že vcházíme *v novou epochu čistého lidství*, v níž nebude nikdo již mysliti na to, jak by sousedy své utlačoval, jak by poddané své honil na jatky, aby slávou pokryl svůj zbídačený rod. Pak nebude žádných poddaných, jen sestry a bratří budou rovnocennými

spolupracovníky na příštím lepším všeho lidského rodu.

A jestliže tyto předpoklady nejsou klamnými sny rozohněné fantasie, můžeme z toho souditi, že národ náš nepracoval, nestrádal, nebil se a nekrvácel pouze za svou svobodu vlastní, nýbrž že bojoval po boku ostatních svobody milovných národů za ideu čistého lidství. A tyto národy ostatní přijali jej mezi sebe nikoli jako roba poddaného, nýbrž jako rovnocenného bratra hodného, aby samostatně rozhodoval o osudu svém vlastním a spolu se všemi ostatními o osudu celého lidstva na této planetě.

Kdož z nás by necítil, že všichni, každý jednotlivec z nás postaven jest před nové vznešené povinnosti a že více než kdy jindy jest povinován pracovati o své výchově vlastní. Tento úkol doléhá na nás tím více, ani dosud na sobě cítíme ony hříchy, které na nás páchali ti, kteří si dosud osobovali nad námi z milosti boží vládnout a všechno, co se vzít dalo, nám brát.

Milí bratři a sestry, jsou to hříchy rakouské, které až dosaváde cítíme v duši své. Vy víte, jak již o tu naši mládež bylo bídně postaráno. Nejen že nebylo pro ni stavěno a vydržováno dostatečné množství škol, takže jsme si musili soukromě vydržovati celé soukromé školství svou *Ústřední Maticí Školskou*, nejen že všude nadržováno bylo ústavům německým proti ústavům českým, ještě i ty školy naše byly ochromovány spoustou zastaralých a přímo nám nepřátelských předpisů,

takže ani nejlepší učitel nemohl se dočkati za takových poměrů výsledků odpovídajících jeho práci a snaze.

A nejlepší učitelé byli pronásledováni, pro malicherné, do školy vůbec nenáležící předsudky národnostní nebo konfessionelní bývali zbavováni svých míst, na postrach ostatním, aby se jen nikdo z nich neodvážil projeviti nějakou volnější myšlénku nebo nějaký modernější dáti popud. A tak jsme duševně krněli. Jaký div, že jsme vycházeli ze škol nehotovi a že jsme potom teprve sami musili se chápat studia, musili jsme se doučovat, abychom nezůstali pozadu.

To našim tyranům arci bylo vhod, protože oni si nepřáli, aby lid uměl myslit, oni nechtěli, aby věděl, že všechna jejich vláda jest založena na písku, a všechno jejich panství na podvodu. Oni chtěli, aby mladí lidé vycházeli ze škol nemyslící a oddaně poslušní svých pánů, kteří by je beztrestně pak mohli hnát kam by se jim zlíbilo. Pohleďte jen jak nám rakouská naše vláda zřídila naše čítánky za doby válečné. A tyto čítánky mají přece obsahovati vše, co má každý našinec dobrého pro celý život vědět. Nejkrásnější plody naší literatury, nejkrásnější myšlenky ducha lidského byly odtud vytrhány, a místo nich zaset byl jed, aby otrávil mladá srdce našich dětí, aby otrávil jejich útlé duše. Jed podlosti tam byl zaset, aby až dorostou, líbali ruce svým pánům, jed lži, aby nevěděli, že jejich otcové byli ubiti tam nahoře u Hvězdy, a dole na náměstí staroměstském, jed

hříšného studu, aby styděli se za řeč svých otců a zapírali ji podle. Ach, což vím já, kolika těmi jedy chtěli otráviti naši zlatou mládež, naši budoucnost, naději našeho života?

A v tom přišel zázrak. Nebyl to vlastně zázrak, nýbrž přímý, nevyhnutelný následek stálého útisku. Byl to důkaz, že ve všem dění *ve světě vládne jistý řád*. Že násilí byť sebe lépe připravené a sebe více spoléhající na hrubou moc, nezvítězí nad duchem, nezvítězí nad mravností. Zázrakem to bylo jen pro ducha, který buď spoléhal právě na toto násilí, zázrakem to bylo pro duchy zdeptané, kteří již všechnu naději ztratili a resignovaně hleděli vstříc Velké Zkáze ztravivše víru v lidstvo, víru ve spravedlnost a právo.

My jsme tak šťastnými, že stali jsme se svědky tohoto velikého převratu, Ale kapky onoho jedu, jimiž náš otravovalo Rakousko, přece na nás a v nás uvízly. Nejsme takovými jakými bychom měli býti. Proto na nás volal náš president hned jak přišel, památné heslo: Převychovat. Musíme převychovat sebe, musíme převychovat i svou mládež. A zvláště oni mladí mužové a ony mladé ženy, které krmeny byly jedovatými výpary rakušáctví našich válečných čítánek, budou se musit ve mnohém zcela převychovat, budou musit zapomenout, co tam se jim vykládalo a budou musit ssát do sebe slova upřímně demokratická, slova upřímného bratrství. Na štěstí naše organisace politické již tak mnohé v nich napravily, tak lecos vyplely, co zvůle byrokratická do jejich

srdcí zasela. Ale jest tu ještě tak mnohého potřebí obnovit, tak mnohého napravit, neboť ani kdyby oné zlovůle nebylo bývalo, byla škola naše tak nedostatečná, tak moderním požadavkům nepřiměřená, že nepodávala a ani podávati nemohla vše to, co nastávající občan věděti má. Škola obecná nebude ani v budoucnosti moci vyhověti požadavkům těm, protože stáří, v němž děti ji opouštějí, jest příliš útlé, než aby mohlo poslechnouti vše, co nastávající občan, nastávající ženich a nevěsta, nastávající otec a matka, věděti má.

Proto bude poučování takové úkolem škol vyšších a při občanech, kteří škol takových nenavštěvují, bude nutno poučování takové zaříditi od státu. Zatím než velká tato otázka bude rozřešena, a než bude umožněno státu pomýšleti na tyto věci, třeba byly sebe důležitější, bude nutno zaříditi toto poučování jiným způsobem. Možná, že tento způsob, že *politické* strany samy vezmou do svých rukou poučování svého dorostu, se osvědčí, a při nejmenším svědčiti bude o dobré vůli, s níž tyto strany své poslání v národě chápou. Byl jsem požádán odborem vaším, abych o těchto předůležitých věcech promluvil k dorostu za přítomnosti jejich rodičů. Uchopil jsem se rád úlohy té a mohu říci, že vidím v tom něco jiného, že vidím v tom mnohem více, než pouhou přednášku k vyplnění spolkového života nebo k ukrácení dlouhé chvíle. Doufám, že tak mnohý z vás odnese si z přednášky té leckterý námět k přemýšlení, že uslyší tu mnohou pravdu, která snad mu svítiti bude na cestách jeho

budoucího života. Dnes promluvím jen *o poměrech všeobecných*, kdežto příští a další přednášky bych věnoval pak otázkám zvláštním jako jsou otázky, o nichž věděti mají mladí lidé dříve, než vstoupí ve svazek manželský, jak mají si mladí lidé a manželé upraviti svůj život rodinný, aby tento byl co nejšťastnější, jak mají se chovati ke svým starým rodičům, jak mají vychovávati své dítky, vůbec co vše rodiče věděti mají Jednu přednášku věnoval bych problému poučení pohlavního, který jest pro mladé lidi tak důležit, a kteří z neznalosti a nevědomosti utrácejí své zdraví tělesné i duševní a mrzačí se zbůhdarma pro celý život, jen proto, že nevědí to, co by věděti měli. Pak pozdě naříkají, protože si pro chvilku rozkoše celý život zkazili.

To by byl asi úkol, který bych si vytknul jakožto rozvrh svých přednášek a prosím pány rodiče, aby k přednáškám těm také se dostavovali, abych při věcech tak choulostivých měl svědky každého svého slova, aby žádné nemohlo býti vykládáno jinak, než bylo vyřčeno, to jest poctivě a z lásky k naší mládeži, jejíž jsem učitelem.

Nyní přistoupím přímo k thematu dnešnímu. Převratem, jenž nemá rovného v celých dějinách lidstva, jsme se stali svobodnými, stali jsme se *republikány*. Všechny řády naší staré vlády jsme zahodili, všechny tituly, jichž se člověk nedomohl vlastní svou prací, jsme odstranili. Není šlechticů mezi námi, nebo lépe řečeno všichni jsme se stali šlechtici, neboť přijali jsme hrdé jméno

„republikáni“. Všechny staré erby a výsady rodové naházeli jsme do starého železa, kam již dávno patřily a uznáváme jen jediný štít a to jest *„čistý štít čestného muže.“* Z otroků, z rabů stali jsme se lidmi svobodnými. Jedinou svrchovanost nad sebou uznáváme a tou svrchovaností jest národ svobodných mužů a svobodných žen, to jest svrchovanost svou vlastní. Svobodní republikáni volí si své zástupce do sněmu a ukládají jim, aby rozhodovali tam dle *vůle lidu*. Zákony jimi schválené jsou zákony lidem schválené, a proto jich rádi poslechneme, protože jsou výrazem svobodného rozhodnutí všeho lidu našeho. A i ti kteří jsou pověřeni k vládě, vedou tuto vládu jen z vůle lidu a *nesmějí se odvážiti zastávat jiné zájmy než zájmy svého národa.*

Milí přátelé! Jest to tak, jakoby z nás ubohých žebráků najednou někdo nadělal národ princů. A kdyby členové celého národa stali se skutečně nějakým zázrakem samými princi, nemohli by ve skutečnosti také míti více práv, než jich máme my. *Já pán, ty pán* jest heslo často opakované mileným naším presidentem, jenž s chudého syna panského kočího se stal tím nejvyšším, stal se hlavou státu. A jakže mu tak rádi říkáme? *Náš tatíček Masaryk!* Jeli on, hlava státu, naším tatíčkem, jsme my všichni jeho rodinou, jsme všichni princi královskými, jako v té pohádce.

Jest to krásná představa, že jsme všichni byli tak povýšeni, že ani více býti nemůžeme, ale jen jedna věc tu jest, kterou se lišíme i od těch princů

z pohádky, i od těch degenerovaných, které jsme sesadili. *Jest nás příliš mnoho.* Jsme všichni téže hodnosti, protože všichni jsme se stali bratřími a sestrami. Takový princ dřívější měl hejno sluhů, kteří na každý jeho pokyn čekali, kteří ho obsluhovali a jemu pomyšlení činili. Toho u nás není. My jsme princi všichni a nikdo není u nás, jenž by druhému otročil. A přece jsme bratřími a sestrami, takže jeden druhému budeme *sloužit* rádi a z lásky všude, kde náš bratr nebo sestra naší pomoci potřebuje.

Jistá vtipná hlava vymyslila si na všechny potentáty a ony krvelačné a pánovité lidi zvláštní trest a myslím, že by ten trest skutečně byl dobrým a přilehl. Záležel by v tom, že by je i s jejich poklady pokud jim tyto osobně patří, vyvezli na nějaký *liduprázdný ostrov* dobře hlídaný a tam by je nechali i s jejich tituly a s jejich bohatstvím. Vše by mohli vzíti sebou, své celé rodiny, jen sluhy žádné. A na ostrově tom by si to mohli zařídit dle libosti. Mohli by si tam vésti války, (ovšem jen mezi sebou), mohli by tam spravovat svět (ovšem zase jen mezi sebou). Brzy by se asi naučili bratrství a práci a ne-li, pobili by se navzájem. A je jich dost. Snad by i celý nárůdek utvořili.

My jsme dnes v podobném postavení. Ostrovem jest naše republika a v ní jsme všichni páni. Ale právě protože jsme pány všichni, musíme, mámeli jimi zůstat a nemámeli sklesnouti na stupeň lidí nevzdělaných, a nemámeli se navzájem pobít,

jeden v druhém vidět pána a jeden druhého si *vážit.*

Svého práva hajme, bráti je nedejme, neberme je druhým, i jim právo přejme.

Dle toho zařizujme i své veškero chování. Ukazujme již ve své mluvě, ve svém vnějším chování, že jsme lidmi uvědomělými, že jsme lidmi vzdělanými.

Nedávno jel jsem v tramvaji s jedním legionářem, jenž mi vyprávěl, jak sjezdil skoro celý svět a jak zvláště dlouho se zdržel v Anglii. Na konec projevil svou radost nad novými poměry v nichž jsme se ocitli, ale jedna věc, řekl, že mu trochu jeho radost kalí. A ta jest, že nemůže si zvyknout, že jsou lidé jeden k druhému *hodně bezohlední.* Že mužové v tramvajích sedí, kdežto ženy stojí a že často neudělá nikdo místa ani starci o hůl se opírajícímu, nebo dělníku z práce jdoucímu. Nedávám mu ve všem za pravdu. Nemyslím na příklad, že by mladá dobře vychovaná dívka si dala udělat místo od staršího muže. Myslím, že by to spíše pokládala za jakousi urážku, býti pokládánu za pohlaví slabší, kdežto u nás jest již *rovnoprávnost žen,* které v Anglii dosud nemají. Ale to ostatní, co ten mladý muž povídal, jest úplně pravda. Vstoupili do tramvaje matka s dítětem v náručí, měli by všichni okolní jí ihned nabídnout místo. Vejdeli žena s dětmi, neměl by nikdo z okolních lidí opomenout jí pomocí a děti a ji usaditi. Vejdeli někdo, na kom jest patrno, že buď dobře nevidí nebo nějakou jinou vadou jest

stížen, měl by každý hleděti mu pomoci. Tam v tramvaji se nemůže nikdo vymlouvat, že nemá čas. Má tam nečinně zahálet anebo vykonat skutek, který nejvíce oblaží jeho vlastní duši. V tom ohledu nám opět mohou býti vzorem Angličané. Když jsem před 19 léty dlel v Anglii, stalo se mi často, že když jsem se někomu poděkoval za vykonanou mně úsluhu, slovy „Thank you!“ to jest Děkuji, řekl mi on navzájem „Thank you!“ Zeptal jsem se jednou svého známého Dra. Kellase, proč mi děkuje za poděkování. Vysvětlil mi, že mi děkuje za *příležitost,* již jsem mu poskytl, aby *vykonal něco dobrého.*

A vidíte. Třeba že se tato věc zdá podivnou a nezvyklou, jest přece pravdivou a správnou. Každý dobrý skutek jejž vykonáme způsobuje, že vždy více si *zvykáme* konati dobré skutky. Čím více skutků určitého druhu vykonáme, tím více si na skutky takové zvykáme. Stejně zvykáme skutkům dobrým, jako skutkům špatným.

První krádež jest pro člověka nejtěžší, stejně jako první lež. Druhý skutek takový již jest lehčí, třetí ještě lehčí a když jich vykoná větší počet, lže jen se práší anebo krade jako straka. Ani hřebík ve zdi před ním neobstojí.

A stejně se to má se skutky dobrými. První skutek dobrý stojí přemáhání, druhý jest již snazší, třetí ještě snazší a pak se mu stává druhou přirozeností. Jest známo, jak mládež spartanská ve starém Řecku si vážila stáří. Jednou, když při závodech olympijských vstoupil do hlediště stařec,

na něhož se již místa nedostávalo, vstali všichni mladíci na lavicích spartských nabízejíce mu své místo.

Toto jednání se líbilo již tehdy, že zvěčněno bylo až na dobu naši a líbí se i dnes. Jest to jednání ušlechtilé. A jako se zvykem člověk stává špatným a zlotřilým, tak se může též zvykem státi dobrým a šlechetným.

Z toho jest patrno, že dobrými činy rosteme a zlými mravně klesáme, čili jinými slovy: *Každý dobrý čin jest sám sobě odměnou, a každý zlý čin jest sám sobě trestem.*

Rozumíte již, proč mi děkoval onen Angličan za příležitost, již jsem mu poskytl k vykonání dobrého skutku?

Takový způsob nazírání šlechtí člověka a není mu, mohu říci, na neprospěch.

Kdysi jsem viděl starého jednoho pána, jak zlobil se na něco zvláště proto, že mu nedbalost jiného způsobila dlouhou chůzi do druhého poschodí, kam ve svém stáří, jen těžce se dostal, Řekl jsem mu, že mu tam dojdu. A on mi odpověděl pravdu.

„Ale já vám nepoděkuji."

Řekl jsem mu, že to proto nedělám, aby mi poděkoval, nýbrž proto, že mám právě chvíli času a mladší nohy než on.

Vyřídil jsem mu onu věc a on nejen že mi poděkoval, nýbrž pomohl mi v jiné věci, ač jsem toho od něho nežádal.

Vidíte, jak se nám všechny naše skutky vracejí.

Konáteli dobro, vrátí se vám stejně, jako konáteli zlo. Vy jste sám, který konáte dobro nebo zlo, ale kolem vás je sto jiných, kteří vám odplatí dobro zpravidla dobrem, zlo zlem. Jsou případy, kde se odplácí dobro zlem, ale to vás nesmí bolet. Jen mysliti si můžete a to důvodně, že člověk, který tak k vám se zachoval, byl by vám asi vykonal ještě větší zlo, kdybyste mu onoho dobra nebyli prokázali. Ostatně, kdo čeká na odplatu svého činu ten vlastně nekoná dobra, nýbrž prostě prodává. *Dobrý čin za dobrý čin, jaká v tom zásluha?*

Prosím, abyste to vždy měli na paměti při všelikém svém konání. *Konejte činy dobré proto, abyste si zvykali dobře činit a stávali se tím lidmi šlechetnými.* A dobrým činem není jen almužna. Každé vlídné slovo, každá povzbuzující rada, každá útěcha, vlídný úsměv, vše co v zájmu svých bratří nebo sester vykonáte, vše to jsou skutky dobré.

Pokládejte i všechny lidi, které *na ulici* potkáváte za své bratry a za své sestry a jednejte s nimi dle toho. Ulice jest shromaždištěm všech a patří všemu lidu. *Jsteli pravými republikány, budete se snažiti, abyste ulice neznešvařovali a sice z úcty k svému národu, k svému lidu.* „Z erárního krev neteče" bylo jedno z ušlechtilých úsloví starého shnilého Rakouska. A kradlo se, všechno co patřilo všem. Takový lump bezectný se jen omlouval:

„Když to neukradnu já, ukradne to jiný."

Takhle v republice hospodařit nesmíme. To co

jest obecné, jest majetkem národním, a ten kdo si neváží majetku národního, není žádným dobrým republikánem. My naopak máme se pokládat za *strážce majetku národního* a nedovolit nikomu, aby okrádal národ, aby okrádal nás.

A stejně šetrně, jako se chováme k cizím a k majetku obecnímu, snažte se chovat i mezi sebou. Není třeba, abyste si navzájem říkali do očí lži, jaké učí říkati etiketa. Ale stejně nesprávné jest, když jeden k druhému se chováte bezohledně nebo hrubě. Jedině správný poměr jest poměr srdečného kamarádství. *Nadávkami nikomu cti neuberete, ani jí sobě nepřidáte.* Rozumný se nadávkám leda zasměje a hloupý se na vás ještě více rozzuří.

Zvláštní důraz bych kladl na chování vzájemné mladých mužů a žen. *Sprosté a oplzlé vtipy* jsou v tom ohledu nejméně na místě. Mnohý myslí, že Bůh ví co vtipného pronesl, když udal takovou sprostotu. A leckterá dívka svým nevázaným smíchem mu ukazuje, jak málo si váží své důstojnosti ženské.

Nechci se více dnes té věci dotýkat a prosím vás, abyste se nedomnívali, že vás chci mentorovat. Dáteli mi sluchu ještě v příštích přednáškách, pochopíte teprve, jak nebezpečné jest takové jednání, a jak to dobře míním, když vás na to upozorňuji.

Dnešní svou přednášku končím přáním, abyste přemítali o tom, v čem záleží *pravé republikánské bratrství* a abyste si předsevzali, že nezpronevěříte

se bratrství tomu, které jest základem veškeré občanské svobody a veškeré lidské mravnosti.

II. Povinnosti k rodině.

Přednesl na schůzi socialistické mládeže v Břevnově dne 22. května 1919 Dr. Alexandr Batěk.

Rodina jest základem státu a jest vůbec základem všeho pořádku mezi lidmi. Kdyby nebylo rodiny, nebylo by pořádku. Aspoň takového přirozeného, vlídného, duši naši hladícího pořádku by nebylo. Byla by možna snad kázeň, taková jaká jest ve vojsku, jaká jest v řádech mnišských, ale nebylo by pořádku založeného na řádech sociálních a opravdu lidských. Pozorujte jenom, že všechny řády nesociální jsou nepřátelské rodině.

Vzpomeňte, jak nepřátelské rodině bylo *otroctví*. Tam násilně byla roztržena pouta sebe jemnější a sebe ideálnější, surově vzat byl otec své rodině, která ho potřebovala, syn vzat byl rodičům, jež měl podporovati, ženich nevěstě, muž ženě.

Víme, čím jest v církvi *coelibát*. Jak nepřirozeně působí na kastu kněžskou, která má býti příkladem života soukromého i života rodinného. Jak nešťastnými se cítí tito mužové, kteří odsouzeni jsou k věčné osamělosti. A ti, kteří zvykli nepřirozenému stavu tomu, jak nepřirozené názory projevují o životě, jak málo vědí o strastech a radostech obyčejného člověka. Jen na půdě takové mohlo vyrůsti ono strašlivé zřízení *inkvisiční*. V řádu inkvisičním čteme, že žádný člověk, který je podezřelý z kacířství, nemůže být zbaven vězení k vůli

své ženě, ať jest tato sebe mladší, žádná žena k vůli svému choti, ani rodiče k vůli dětem, ani děti k vůli rodičům. Z tohoto jest patrno, jak kněžský řád dominikánský, jenž předpisy tyto sepsal a papežství samo bylo nepřátelským vůči zřízení rodinnému.

Jak jest myšlence rodinné nepřátelskou *válka*, to zažili jsme sami. My viděli jsme, jak toto nesocialistické zařízení trhalo pouta rodinná, a skutečně nikdy nebyl ve všech rodinách tak velký rozvrat jako jest po této válce. Prušácký militarismus byl by nejraději všechna pouta rodinná zpřetrhal a nikoli nadarmo se vyčítá Vilému Hohenzollernovi, jenž býval nejmnohomluvnějším ze všech císařů německých, že v jedné své řeči, v jedné z těch, kterými působil svým ministrům a kancléři největší nesnáze, řekl vojákům: A pošlu-li vás, abyste stříleli na své bratry a sestry, ano na svou matku a svého otce, musíte poslechnouti bez omluvy.

Takovéto pořádky nám tu chtěl zaváděti prušácký militarismus. Chtěli vzít nám náš domov, a ubytovat nás v kasárnách, chtěli vzít rodičům jejich dítky a vychovávat je všechny stejně, jen aby žádný z nich neměl své vlastní myšlenky. Chtěli učinit z každého pouhý stroj, poslušný každého jejich pokynu. Chtěli, aby poddaní jejich přestali mysliti, přestali cítiti, přestali býti lidmi samostatnými.

Základ k veškeré naší samostatnosti, naší individualitě podává *domov*.

Poslyšte co o vlivu domova píše slavný anglický spisovatel *Samuel Smiles*:

„Domov jest nejprvnější a nejdůležitější školou karakteru. Tu se dostává lidské bytosti nejlepšího nebo nejhoršího mravního výcviku, neboť tu vpíjí do sebe ty zásady svého vychování, které trvají do věku mužného a končí se jen životem. Z toho zdroje, buď čistého, nebo poskvrněného vyplývají zásady a pravidla, spravující společnost. Národové rojí se z dětských síní a ti, kteří je vedou a mají ve svých rukách dítky, mohou vykonávat větší moc, než ti, kteří drží otěže vlády. Domov lze nazvat nejpůsobivější školou vzdělanosti, neboť veškerá vzdělanost konec konců jest otázkou pěstění mládeže, která tvoří později více nebo méně zlidštěnou a vzdělanou společnost. I největší mudrc závisí od mravního okolí svých útlých let, a počíná své vychování prvním dechem.

Domovy, ve kterých vyrůstají dítky, jsou dobré nebo špatné dle té síly, která v nich vládne. Kde panuje duch lásky, povinnosti, kde hlava i srdce vládnou moudře, kde každodenní život je poctivý, ctnostný, kde správa je rozumná i laskavá, tam jest domov, z něhož vycházejí zdravé, užitečné a šťastné bytosti, které dovedou kráčet ve šlépějích svých rodičů, ovládat se moudře a přispívat ku blahu svého okolí."

Vidíte, jak krásně nám to povídá Smiles, jak máme učiniti svůj *domov krásným a šťastným.* Tam, kde panuje duch lásky a povinnosti, tam jest také štěstí. A tohoto ducha povinnosti a lásky, kdože má do rodiny zavésti? Kdož jiní než ti, kdo tuto rodinu tvoří? Kdož jiní než vy, moji milí mladí

přátelé. Vy máte svěžest mládí, z vašich očí září veselí a chuť k životu, vy máte v moci rozsévat kol sebe radost nebo smutek, lásku nebo hněv, jak chcete. A kdo větší právo má na vaši lásku, na vaši pomoc než vaše matička, váš tatíček, vaši bratří a sestry, váš děd a babička a všichni ti, kteří se s vámi ve společné domácnosti každodenně stýkají. Oni všichni s vámi jsou spojeni pouty něžnými, těmi drobnými dárky, jimiž oblažovali dny vaší mladosti, onou starostlivou péčí, kterou vás zahrnovali, když jste jich potřebovali, všemi těmi radostmi i žalostmi, které jste s nimi společně prožili.

Poslyšte tedy, co vše věděti máte, o svém *poměru ku svým rodičům.*

Svým rodičům jste povinni díkem za svůj *život*, obyčejně i za své *vychování*, za zděděné *vlastnosti* a hmotné *statky* v případech nejčastějších i za *lásku* po celý život prokazovanou. Ti, kteří svým rodičům za tolik děkují, nemohou jim ani dost býti vděčni. Ale ani ti, kterým se tolika od jejich rodičů nedostalo, nemají práva si na ně stěžovati. Vědí-li, že špatné vlastnosti po nich zdědili, anebo že se jim dostalo špatného vychování, mají již tímto vědomím dánu možnost se polepšiti a mají býti vděčni svým rodičům za to málo, čeho se jim od nich dostalo. Z mála dali jim málo, z nedokonalého dali jim nedokonalé. Ostatně jim to nevděčné děti splácejí obyčejně i s úroky.

Mějte na paměti, že jste se svými rodiči do jisté míry totožni, že jste krev jejich krve, pokračováním

jejich života. Protože jste přišli po nich a můžete využitkovati zkušeností, které od té doby lidstvo vykonalo, jste povinni býti dokonalejšími než jsou oni. Jsteli méně dokonalí, méně laskaví a méně dobří, zůstáváte jim něco dlužni.

Nesouhlasíteli ve svých náhledech s nimi, což se často stává, protože jste vyrostli v jiném světě, než oni, snažte se aspoň, abyste jim porozuměli a jim život jejich co možná učinili nejpříjemnějším a nejšťastnějším. Ze všech lidí na světě zaslouží si oni vaší největší vážnosti a největších ohledů.

Zvláště matka vaše má vám zůstati vždy bytostí posvátnou. Ano, odvažuji se tvrditi, že láska mateřská jest základem veškeré praktické mravouky. Važte si matky každé, i matky cizí, i té, která teprve nosí pod srdcem plod své lásky. Každá matka má býti člověku vzdělanému a citlivému bytostí úctyhodnou a má jí prokazovati všemožné pozornosti. Vždyť není posvátnějšího tajemství nad tajemství života a jen člověk zpustlý může se tohoto posvátného zdroje dotýkati slovy kluzkými a sprostými.

Ale jeli nám již samotný pojem matky něčím posvátným, nedotknutelným, milujte svou vlastní *matičku* nejoddanější a nejněžnější láskou, jíž srdce vaše jest schopno. Ona nám dala život, ona jej obohatila tak, jak jej nikdo na světě již nikdy obohatit nedovede, pokud nepřijde ta pravá, nebo ten pravý.

Poslyšte, co praví o trpělivém vždy milujícím srdci mateřském spisovatel italský *Pavel Mantegaza*:

„Jakkoli matka se těší ze štěstí a slávy svých dětí, jako by to bylo vlastní její štěstí a vlastní její sláva, nevymáhá skorem nikdy navzájem vděčnosti. Jsouc vždy velkomyslná pokládá za nejstkvělejší odměnu dobrý osud vlastních stvoření. Dala společnosti nové matky ctnostné, občany počestné a muže veliké; a tím jest uspokojena. Jestliže nejhrubší sobectví jest odpovědí lhostejnou a nevšímavou na oběť nejvelkomyslnější, jestliže matka, která byla věnovala celý život vlastním dítkám, uloživši do nich všecku svou blaženost a celou svou budoucnost, vidí jednoho dne, že jest opuštěna a sama, povzdechne si nad nedokonalostí srdce lidského, ale neproklíná, nýbrž provází děti své ve víru světovém pozorným okem své náklonnosti, miluje je stále, jsouc hotova přispěti jim, jakmile by nehoda vymáhala její podpory a jejího slitování. Srdce matčino jest kapitálem citu, který nikdy není schopen úpadku, na který vždy s jistotou počítati můžeš. Srdce mateřské byvši rozerváno nejdrzejším nevděkem a opovržením, ano i vinou a vším tím, co může ubiti srdce lidské, ze svého popela znovu se rodí, vždy vřelé a velikodušné.

Toliko matka dovede obětovati takovým způsobem všecky urážky samolibosti, naděje zklamané. pomáhá a těší bez trpkosti a bez výčitek syna viníka, jenž na ni byl žaloval a ji proklínal. Jestliže pláče a trpí, přibíhá matka hotova jsouc setřiti slzy jeho a potěšiti jej; ano kdyby i v bolu srdce pozbývala řeči, zůstává jí vždy ještě schop-

nost trpěti a milovati. Znáteli matku šťastnou, pozorujte ono slastné a opojné divadlo! Znáteli matku nešťastnou, ctěte ji jako světici a klaňte se jí jako bohu!

Milí přátelé moji! Buďte pamětlivi vždycky, že hlavně na vás to záleží, máli se drahá matička vaše cítiti šťastnou a blaženou, či býti nešťastnou trpitelkou. Nedopuste, aby vaší vinou musila trpět. Pamatujte, že každé hrubé slovo, které k ní pronesete, každý nevlídný pohled, který na ni upřete bude vás jednou, až jí tu nebude, páliti žhavým ohněm v duši vaší, a že za každý takový hřích bude vám jednou odplaceno nevděkem vašich dětí vlastních. Spravedlnost na světě jest pomalá -- ale jistá.

A nyní poslyšte, co praví Mantegaza o otci.

„Jsem jist, že jej musíte milovati a milujete. Také on bděl nad vaší kolébkou, také on měl účastenství ve vašich hrách. Také on vystupuje zajisté na obraze vašich vzpomínek z dětství, kdybyste si připomínali toliko, že každým dnem v určitou hodinu vracel se do lůna rodiny, ve které bez něho bylo jakési prázdno citelné. Zajisté si vzpomenete, že kolikráte vás vytrhl z vašich her, nebo z náručí matčina, aby vás přitiskl na svou tvář drsnou. Ubohý otec! Musíte jej milovati a ctíti, vždyť pracoval snad po celý život, aby opatřil vám lehké radosti pohodlné a zámožné existence; sám k sobě byl skoupý, aby mohl velkomyslně vám vše dáti; a kdyby tomu ani tak nebylo, dal vám život a jméno a vy jste povinni užívati onoho,

abyste dodali cti tomuto; neboť nic větším světlem neozařuje starobu otcovu, jako sláva jeho dítek. Matka může milovati až k šílenosti syna obyčejného a vždy se může spokojiti tím, že syn její má srdce; ale muž raduje se zúplna ze svého otcovství jen tenkráte, když může na ně býti pyšný a když pyšně si vykračuje, opřen o rámě svého syna a cítí, kterak oko mu vlhne útěchou při chvále, která se mu vzdává.“

Kdo z vás ještě má otce, jehož srdce vaším zdarem se těší, o dopřejte mu té radosti, aby mohl hrdým být na svého syna neb na svou dceru, hleďte se státi pýchou jeho stáří a tím mu nejlépe splatíte svůj dluh za všechny starosti, které sklonily jeho hlavu šedivou.

Ale nejen rodiče, *i bratři a sestry* jsou členy vaší rodiny, s nimiž vás osud váš spojil při prvních vašich kročejích v životě. Jsou to vaši první přátelé a měli by vám vždy zůstati přáteli nejlepšími. Za žádnou cenu byste se neměli s nimi znepřáteliti, a raději byste měli jakoukoli škodu hmotnou snésti. Nikde nepřichází zákon vzájemné pomoci lépa k platnosti, než může přijíti mezi bratřími a sestrami. Vždyť nadarmo neříkáme, že bychom měli býti sobě všichni navzájem bratřími a sestrami. Vždyť nikoli nadarmo zovete se navzájem těmito sladkými jmény. Kdo může nám býti lepším přítelem než bratr, kdo lepší přítelkou než sestra.

Bohužel obyčejně láska bratrská a sesterská má jen velmi krátké trvání. Pokud rodiče žijí, potud se děti ještě jakž takž snášejí, ale jakmile tito

zavrou oči, rozežene je brzy nízká chamtivost, podezřívačnost, závist, bezohlednost, a jak se všechny ty nízké vlastnosti lidské jmenují. Počne to obyčejně již u smrtelné postele rodičů, pro lesklou cetku, pro starý hadr, pro kus pozemku, nebo jinou část dědictví dovedou si šlechetní dědici vjeti do vlasů. Že se tím připraví pro celý svůj život dálší o nejupřímnějšího a nejlepšího přítele, což jim na tom sejde.

Vždyť bratři jsou přátele spolu zrození, mají společné upomínky, bolesti a radosti, jsou téhož původu, téže krve, což je činí stejně citlivými pro tytéž události. Nad to dostává se jim obyčejně téhož vzdělání, vyrostli za týchž nebo aspoň podobných poměrů a to vše působí na ně pouty duševními, která by měla býti dosti pevna, aby nikdy nedopustila, by se navzájem znepřátelili.

Vždyť když v životě docházíme zklamání, když smrt zbavila nás osob nejmilejších, když přátelé nás opustili, když okolí naše nás zneuznává, pak utíkáme se rádi do vřelé náruči bratra nebo sestry milé.

Poslyšme ještě výklady *Mantegazovy:*

„Idea pokrevenství sjednotivši v lůně jediném zákonné a nutné údy, shromažďuje kolem nich také některé jiné, jež zovou se *příbuznými.* Náklonnost, jež spojuje dědy a vnuky, jest nejvíce úcty hodna ze všech citů rodinných.

Radosti rodinné, jsou jaksi denním chlebem, který se nám podává na udržení života. Nedovedeme jich oceniti, pokud se z nich radujeme,

ale postrádáme-li jich, jest nám strádání toto na nejvýš bolestné, takže s bolestí poznáváme teprve nesmírnou jich cenu. O vy všichni, kteří máte teplé hnízdečko v němž odpočinouti si můžete po bouřích tohoto světa, naučte se radovati v blaženosti vám tak blízké, a zapomeňte především na všecko to malicherné bodání a drobnohledné protivenství, které vám otravuje i život nejklidnější a závisti nejhodnější. *Učte se milovati a milovánu býti.*"

A kde jinde můžete se naučiti tomuto vzácnému umění než u lidí vám nejbližších, ve své vlastní rodině. Pamatujte, že vy sami jednou také si chcete rodinu zaříditi, a že čekají na vás velké povinnosti, jichž od vás bude vyžadovati péče o rodinu vlastní. A jak budete chtít dostáti těžkým povinnostem, nedovedete-li nyní dostáti povinnostem lehkým?

Proto snažte se celou bytostí svou, všemi slovy i skutky svými státi se hodnými syny a dcerami, hodnými bratry a sestrami. Pamatujte, že každý čin náš se nám vrací. A jak dobrými syny vy teď budete, tak hodnými i k vám budou vaše děti a naopak. Jest ve světě neúprosná spravedlnost, která vládne v zákonech přírodních. Jakou měrou měříš, takovou i tobě bude odměřeno.

Měřte tudíž měrou laskavou, a přeji vám všem, abyste ve svém životě stejně laskavé míry doznali.

III. Povinnosti před založením vlastní rodiny.

V kursu socialistické mládeže přednesl v Břevnově dne 30. května 1919 Dr. Alexandr Batěk.

A. Pro mladíky.

Milí přátelé.

Dnes požádal jsem vás, abyste přišli sami bez svých družek, nikoli proto, že bych vám chtěl povídati věci, které by ucho jejich nesmělo slyšeti, nýbrž spíše proto, že v naší společnosti není zvykem o věcech tak intimních veřejně mluviti. A já bych dnes rád k vám promluvil tak od srdce k srdci, a taková přátelská slova se povědí lépe do jisté míry v soukromí. Ještě raději bych byl, kdybych z vás každého jednotlivého mohl vzíti za ruku, usednouti s vámi o samotě a říci vám. „Hleď, můj mladý milý příteli, rád bych ti sdělil něco o tvém určení na tomto světě, něco, o čem jsi již snad často sám přemýšlel, o čem se ti dosaváde buď nedostalo poučení žádného, anebo dostaloli se ti takového, nebylo ti snad tak pravdivě a s tak upřímnou snahou povědět ti pravdu, sděleno, jako já to chci učiniti dnes.

Prosím vás všechny, abyste mne poslouchali teď tak, jako byste poslouchali svého otce, kdyby k vám mluvil, nebo svého staršího přítele, krátce nějakou osobu, kterou máte rádi, které důvěřujete a o níž víte, že vás má také ráda. To co vám chci pověděti vyslovuji k vám jen s tím pevným přesvědčením, že všichni jste dosti dospělí, abyste

bez úsměšku dovedli vyslechnouti vážnou řeč, která má za účel jen vaše vlastní blaho. Jsem přesvědčen, že žádný z vás není tak zkažený, aby se posmívati chtěl sám sobě a tomu, od čeho všichni jsme živi a čemu všichni za svůj život děkujeme.

Ostatně připomínám jen ještě, že *čistému vše jest čisté* a člověk vnitřně nečistý dovede i z nejnevinější řeči učiniti zvrhlost.

Chci dnes mysl vaši zavésti k uvažování o tom nejvznešenějším tajemství, které pro člověka vždy bude tvořiti to nejposvátnější, totiž o otázce „*Odkud jsme přišli.*“

My všichni, kteří zde jsme, narodili jsme se v životě ženy a touto ženou, která nám dala život, jest naše *matka*. Vy víte z předešlé mé přednášky, zač za vše děkujeme své matičce, a jakými něžnými pouty jsme s ní spjati. A toto zřídlo našeho života, toto tajemství, jímž jsme byli zrozeni, jímž jsme nabyli toho podivuhodného těla, tak jemně ustrojeného, jímž vládneme, v tom že by mělo býti něco nečistého, něco o čem bychom snad s pohrdáním směli mluviti? Nikoli, nevěřte tomu a jestliže vám někdo něco takového namlouvá, lže, anebo sám neví, co povídá. Ano o těch věcech se veřejně nemluví, ale nikoli proto, že jsou nízké, nýbrž proto, že jsou příliš *posvátné*, než aby každodenní ledabylou řečí směly býti poskvrňovány.

Jest to nejvyšší zákon mravní, který nám přikazuje, abychom pečovali stejně, jako pečujeme

o sebe samotné, tak také o *zachování rodu*. A jako není nic odporného v tom, že každý den přijímáme potravu, že ze žlaz slinných vylučujeme sliny, aby tato potrava jimi byla promíšena, do žaludku sklouzla a tam dalšími žlazami a dalšími šťávami byla zpracována, tak není také nic odporného, v tom, že v těle našem ukryty jsou jiné žlázy, které vylučují ze sebe jiné šťávy, které sloužiti mají k plození dalších jedinců a tím k zachování druhu. Ústrojí, jímž se tyto šťávy vylučují, sluje ústrojí pohlavní. Rozumí se, že toto ústrojí není naprosto zralé u malých dětí a uzrává teprve u věku pozdějším, když celý člověk dospěl duševně i tělesně. Jest to proto, že vlastnosti každého jedince se plozením dědí na jeho potomstvo, a proto by se tohoto ústrojí nemělo užívati dříve, nemáli nastati nenahraditelná škoda jak pro toho, který před dobou úplné zralosti se sám opotřebovává, tak i pro jeho budoucí potomstvo. Pochopíte, že otázka ta netýče se snad pouze jednotlivce, nýbrž že jest důležitá pro celý národ, jehož zdar a vzrůst záleží na příštích pokoleních. Nemá tedy nikdo práva se domnívati, že nikomu do toho nic není, co on se svým tělem dělá. To by bylo pravdou jen tehdy, kdyby se byl sám zplodil a sám vychoval, a sám vše čeho užívá získal. Ale poněvadž tomu tak není, poněvadž jsme se zrodili uprostřed rodiny nás milující, poněvadž jsme byli odchováni rodiči a školami, které nám postavil náš národ, poněvadž užíváme dobrodiní vynálezů, které jsou majetkem celého lidstva, proto jsme povinni sklá-

dati účty ze svého jednání, a každý jest člověkem nepoctivým, když chce bráti a nic za to nechce dávati.

Proto jest důležito, abychom šetřili svého zdraví, proto jest povinností každého mladého člověka, aby *nezneužíval svého těla* dříve než k tomu přijde čas. Bohužel žijeme v dobách, kdy skoro všichni trpíme mnohými nemocemi, jež povstaly z nezřízeného života všeho lidstva. Zvláště válka právě minuvší tyto nemoci příšerně rozmnožila. Nejvíce rozšířenou takovou nemocí jest *nervosita*. I mládež jest ve vysokém stupni nervosní, a život velkoměstský, stále plný novinek, plný šumu a ruchu tuto nervositu bičuje až k šílenství. Následek toho jest, že i vzrušení pohlavní jest u nedospělých lidí mnohem větší, než by tomu bylo za okolností přirozených. Proto potřebuje naše mládež rádce, který by jí pověděl, co je jí prospěšno a co nikoli.

Tedy předně jest povinností naší mládeže, *aby se zbytečně nerozčilovala*. Mládež, která fantasii svou rozčiluje oplzlými knihami a smyslnými obrazy, předčasně stárne a sama sebe připravuje o největší rozkoše, které jsou připraveny pro toho, kdo vykonává svou povinnost lidskou v dospělosti a v pravý čas. Takový mladík, jehož nic již nezajímá, nic nebaví, jest jakoby *živá mrtvola* po světě putující. Jeho nad míru rozčilená fantasie se již nerozněcuje ničím, je mu vše jedno, nedovede pochopit kolik krásy, kolik slasti poskytuje život těm, kteří si toho zaslouží.

Myšlenky jeho se stále zabývají dvojsmyslnými

anekdotami, oplzlými slovy a od myšlének ke skutkům jest pak již jen krůček. Šťávy, jež se v pohlavním ústrojí zralých lidí hromadí, se vyměšují z pravidla ve spánku jednou týdně jednou za 14 dní. Zjev ten sluje *poluce* a jest úplně normální. Jimi odchází přebytek sil plodivých a nemá to žádných zlých následků. U lidí, kteří dráždí svou fantasii oplzlými myšlenkami, děje se toto vylučování častěji, ba i každou noc a to jest zjev chorobný, který má za následek povšechné slábnutí.

Lidé, kteří si na tuto slabost zvykají, často dráždí úmyslně své ústrojí pohlavní, aby semeno se vyměšovalo a dopouštějí se tím těžkého *zločinu sebezprznění*, čili *onanie*. Tato smutná neřest má za následek následky tím horší, čím déle se jí kdo oddává. Přečtu vám, co o tom píše lékař *Dr. Hufeland*:

„Jest zajisté podivuhodno, že nepřirozené ukájení pudu pohlavního onanií, jehož cíl jest týž jako tělesného obcování, má mnohem zhoubnější následky pro člověka. Poněvadž však jsou mnozí, a to celkem rozumní lidé, kteří nevěří, nebo nemohou pochopiti, že by onanie byla tak velice zhoubná, jest tuto vhodné místo, vykreslit obrázek takového onanisty dle nezvratných pravdivých pozorování a zkušeností. Jeť již přírodou zvláštní ráz takovému hříšníku vštípen.

Jest to květ předčasně uvadlý, strom hmyzem zkažený, bloudící mrtvola. Všechen oheň a život jsou tajným hříchem tím potlačeny a zbude jen

zmalátněnost, nečinnost, smrtelná bledost, vyhublost těla a umdlenost duše. Oko ztrácí lesk a sílu, zřítelnice oční padá do důlku, obličej se dlouží, rysy se stávají nejasnými, kvetoucí vzezření mládí mizí, tváře nabývají barvy bledě žluté až olověně šedé. Celé tělo stává se chorobně citlivým, síla svalů mizí, spánek nepůsobí žádného osvěžení, každý pohyb zdá se býti obtížným, nohy nemohou tělo unésti, ruce se chvějí, ve všech údech pociťuje se bolestivost, smyslové ústroje slábnou, všechna svěžest mizí. Lidé takoví mluví málo a jakoby nuceně; dřívější čilost duševní zmizela. Hoši, kteří dříve byli vtipní, a nadaní, prospívají v učení prostředně a nebo jeví dokonce známky hloupnutí. Mysl ztrácí zalíbení v dobrých a šlechetných myšlenkách; síla duševní jest jakoby zlomena. Pouhé zahlédnutí ženy, ba předmětu ženě patřícího, vzbuzuje v nich choutku; strach, lítost, stud a beznaděj, že vyléčení jest možno, doplňuje tento zoufalý stav.

Celý život takové osoby jest jediná řada výčitek, trapných myšlének a pocitů vnitřně cítěné vlastní viny, nerozhodnosti, omrzelosti života a není divu, když konečně činí pokusy samovražedné. Strašlivý pocit, žíti jakoby mrtev, budí touhu po skutečné smrti. Mrhání toho, co život budí, vzbuzuje nejvíce hnusu a omrzelosti a pohání k sebevraždě neb omrzelosti života, jež v době naší jest tak časté. Mimo to je trávení porušeno, křeče žaludeční a nadýmání jsou téměř stálými, krev se kazí, plíce jsou chrchlemi přeplněny, objeví se

vyrážka a vředy na kůži, celé tělo vysychá a hubne, vzniká padoucí nemoc, souchotiny, mdloby, až předčasná smrt ukončí trápení."

Tu máte nakresleny následky sebezprznění, od prvních příznaků až ku stavu nejtěžšímu, kterým se příroda mstí za hřích proti ní vykonaný.

Jiní ovšem, aby vyhnuli se těmto koncům jdou ukájet pud pohlavní *do nevěstinců*. Ale tím zlo, o němž mluvíme, nikterak není zažehnáno. Nehledě k tomu, že jest to instituce naprosto nemravná, poněvadž se tam prodává tělo ženské za bídný peníz, prodává se láska, která jen souhlasem dvou se milujících duší smí býti pečetěna a nikoli prodejem a koupí, užívá se v těchto pelešících hříchu rozkoší pohlavních nikoli k jejich posvátnému úkolu, totiž rozmnožení života, nýbrž k hříchu nejhroznějšímu, k seslabení lidského pokolení. A hle, jak velkým to jest hříchem, opět vidíme na tom, že opět zasahuje příroda trestající rukou svou. Ubohé bytosti, které se tam prodávají, jsou vesměs nakaženy, třeba to povrchně ani nebylo patrno. Jest to při velkém rozšíření takových nemocí nezbytno, protože obcují s každým, kdo si je koupí.

Následkem toho jest nákaza, která nyní bohužel jest i mezi mládeží naší, velice rozšířena. Jsou to hlavně *kapavka* a *syphilis* čili *příjice*, kteréžto nemoci se rozšiřují drobnohlednými mikroby. Zvláště poslední z nich může se rozšířiti po celém těle a tkáně jeho zvolna odumírají, až celé tělo propadne pozvolné zkáze. Chraňte se hrozných nemocí těch a budeteli míti příležitost, prohlídněte

si v některém museu panoptickém následky těchto strašlivých nemocí, ať víte, co na vás čeká, neuposlechnete-li rozumu dobře vám radícího. Nemoci ty jsou nejen nakažlivé, nýbrž i dědičné, jakoby příroda chtěla vyhubiti takového hříšníka i s celým jeho rodem. Rozumíte nyní slovům písma: „Trestati je budu v jejich dětech?“

Jestliže někdo z vás z nevědomosti snad již hrozné nemoci takové propadl, přemoz v sobě falešný stud, jdi k lékaři a dej se odborně léčit. V začátcích jest mnohá nemoc vyléčitelná, která v době pozdější vzdoruje každému úsilí lékařskému.

Milí mladí přátelé! Nevěřte, říkáli vám kdo, že pud pohlavní je nepřemožitelným. Jest mohutný a zdravý, ale nesmí se podněcovati různými dráždidly, jako jest čtení oplzlých knih, smyslnými obrazy a myšlenkami, dráždivými zábavami, nepřirozenou životosprávou a jinými okolnostmi. *Pilná práce tělesná* a ještě více duševní, *otužování*, *střídmost* v jídle při málo mase, *důkladné žvýkání potravy, vystříhání se nápojů alkoholických*, to vše jsou prostředky, jež pomáhají nám přemáhati nezřízený pud pohlavní.

Nevěřte, říkáli vám kdo, že pohlavní zdrženlivost jest škodlivou. Není to pravda. *Život zdrženlivý a čistý nejen není škodlivý, nýbrž naopak jest na prospěch zdatnosti jak tělesné tak duševní.* Zdrženlivost, jak praví *prof. Foustka*, vytvořuje zálohu sil, podporuje dlouhověkost a různé formy činnosti duševní. Nadarmo neřekl *Zola*, že čistý jest nejsilnější.

Mravnost neznačí sebetýrání, ba právě naopak. Čistota smýšlení v oboru mravnostním znamená totéž co vyznání pravdy v oboru rozumovém, totiž zamítnutí lži.

Pamatujte, že žádati budete od té, která se vám oddá pro celý život a stane se matkou vašich dětí, aby byla pohlavně čista. *Ctěte v ní již nyní budoucí svou družku a snažte se, abyste jí mohli právě tolik dáti, kolik od ní budete žádati. Kdo více bere, než je sto zaplatiti, jest člověk nepočestný, jest to zloděj.* A tím z vás jistě nikdo nechce býti.

Vdávati a ženiti se mají lidé dospělí. Průměrně klade *Björnson* dospělost muže k 25. roku a dospělost ženy k 21. roku. Jsou lidé někteří dříve dospělí, jiní později. *Nechte si rozkoše lásky na dobu manželství,* budou tím sladší, budou tím rozkošnější, bude-li srdce vaše čisto a neporušeno. Chraňte si své zdraví tělesné i duševní. Pamatujte vždy, že povinni jste tím svému národu i všemu lidstvu. Otcové vaši a dědové, kteří strádali a bojovali, aby se vám jednou dobře vedlo, na vás hledí a od vás žádají, abyste vychovali nové čisté pokolení, zdravější a lepší než jsme byli my.

III. B. Povinnosti před založením rodiny.

V kursu socialistické mládeže přednesl v Břevnově dne 4. června 1919.

B. Pro dívky.

Milé sestry.

Na dnešek požádal jsem vás, abyste přišly samy bez bratří, poněvadž vám chci povědět něco, co jen vás samých se týká. Prosím, abyste ve slovech mých nehledaly nic jiného, než co do nich vkládám. Myslete si, že k vám mluví *lékař*, který zná nemoci, jež by vás mohly potkat a jenž vám chce pomoci, abyste do nich neupadly. Jsou to sice více nemoci duševní než nemoci tělesné, před kterými vás varovati chci, než jak jest vám známo, tělo naše i duše tak spolu souvisí, že jen ve zdravém těle může být zdravý duch a naopak duch churavý i nemoc tělesnou může způsobiti.

Chci vám dnes povídati o největším a nejposvátnějším tajemství, které vůbec na světě známe, to jest o *tajemství života.* Bylo vám snad hlásáno, že tělo naše jest něčím špatným, čeho si nemáme všímat. Již v modlitbě jste to slyšely: „Tělo, svět, ďábla přemáhám.“ A přece můžete ihned namítnouti, tomu, který tak nevážně o těle mluví, a je za něco ďábelského pokládá, kdo že myslí, že to tělo stvořil? A řekne-li vám že Bůh, zeptejte se ho, jak je to možné, že by byl Bůh stvořil něco tak špatného a ďábelského. *Nikoli, tělo není špatné,*

jen myšlénky lidské mohou býti špatné a ty právě tak mohou poskvrniti tělo lidské jako cokoli jiného.

Tělo lidské jest svaté, posvátné, pokud jest čisté. Vzpomeňte jen, čím jest nám tělo drahé matičky naší. Na rukou bychom ji nosili a špendlíkem bychom ji vyhrabali, když jsme ji jednou ztratili.

Víte co o matičce praví náš národní básník *Jan Neruda?*

Proto mně drahá tak
milá má matička,
že je tak maličká,
že je tak chudičká.

A kdyby byla snad
chudší než oblázek,
přec bych jí v srdci svém
choval jak obrázek,

A kdyby byla snad
svázána v uzlíčku
přec bych ji miloval
tu drahou matičku.

Víte, jak si každý váží své drahé matičky? Vidíte jak je to velkou ctí *býti matkou?* A proč si své matičky tak velice vážíme? Protože *nás nosila pod svým srdcem,* protože nám dala život, protože nás odchovala. Říkáme-li o vlasti své, že jest naše matka, chceme tím naznačiti, že je nám tak svatou jako to, co známe nejsvětějšího. Jistě i vy své matičky také stejnou láskou milujete.

A nyní uvažte, milé sestry, že i vám jest souzeno, abyste se staly matkami a odchovaly svému národu nové statné a švarné pokolení. Zda není to největší čest, které se vám může dostati? Ba není to naše lidské tělo, zvláště tělo mateřské ničím špatným, ale nemluvíme o tom proto, aby-

chom posvátnou tuto schránu plochými řečmi neposkvrňovali.

Jest to vysoký zákon přírodní, zákon sebezachování, který nám velí, abychom pečovali o to *své tělo.* Jest naší povinností starati se o své zdraví, protože národ náš má zapotřebí zdravých mužů a zdravých žen. Ale nejen to. Z našeho těla má povstati nové zdravé potomstvo a také tomu jsme povinni zachovat své tělo zdravým. Neboť jen ze zdravých mužů a zdravých žen může vzniknouti nové zdravé pokolení. A toto pokolení má povstati z plodu *lásky mezi mužem a ženou.*

Není nic krásnějšího, není nic světějšího na světě než láska dvou bytostí, které se opravdu milují. Není nic ohavnějšího než láska, která se prodává. Abyste mi rozuměly. Láska, opravdová láska jest i tehdy posvátna, když jí nikdo nepožehnal, a prodávat se může láska i v manželství, když se dívka vdává jen pro zaopatření. *Opravdová láska jest vždy svatá*, svazek vypočítavý jest vždycky nemravným, i kdyby byl požehnán u oltáře. Nechci tím říci, že by se manželé neměli oddávat, ale chci povědět toliko, že nikdo nemá práva hledět s patra na lidi neoddané, když žijí spolu počestně a mají se opravdu rádi a neklamou jeden druhého. Nedali-li se oddat, jest to jejich věc, ač by to, možno-li měli vždycky udělat, již proto, že způsobují, že hloupí a drzí lidé jejich dítkám pak ubližují a jim spílají, jakoby to ubohé dítě za to mohlo. Dále chci říci, že i manželství může býti peklem pro manžele a pohoršením pro sousedství,

jestliže se manželé rádi nemají, navzájem si ubližují, anebo sobě věrni nejsou. Jest štěstím, že bylo odhlasováno, aby takové sňatky se mohly *rozloučiti*, protože z nich nic dobrého nemůže pojít.

Proto jest důležito, aby každá žena, než se vdává, pilně o tom uvažovala, můželi s tím, jehož si chce vzíti, býti celý život pohromadě, má-li jej tak ráda, že by s ním chtěla sdíleti všechny strasti, které je potkají, chceli mu býti přítelkou nejoddanější a pomocnicí nezištnou. Nejste-li si v tom jisty, pak se raději nezavazujte.

Beřte si jen takové muže, kteří by vás byli hodni, ale snažte se, abyste i vy byly hodnými. Pamatujte, že se máte státi matkami svých dětí a proto *žijte nyní tak, abyste se ani v myšlénkách nemusily jednou před svými dětmi červenat.* Dnešní život mladých mužů a mladých žen není ani zdaleka takovým, jakým by měl býti. Zvláště válka v tom ohledu mnoho zla způsobila. Velkým utrpením tělesným i duševním se stal celý svět v nejvyšší míře *nervosním* a zvláště mládež naše jest touto nervositou prudce zachvácena. Proto i smyslnost mládeže té jest mnohem větší, než by byla za dob normálních. Proto potřebuje mládež tato rádce, který by jí poradil a poučil. A proto jsem si vzal za úkol varovatí vás.

Prvním co bych vám rád řekl, jest, abyste se zbytečně *nerozčilovaly.* Na ulici, za výkladními skříněmi nebo v biografu vidíte, neb v novinách neb v knížkách čtete leckdy věci, které dráždí vaši obrazotvornost anebo rozněcují vaši smyslnost.

Rovněž flirt s mladými hochy, chození s nimi dlouho do noci po procházkách, to vše vás vzrušuje a naplňuje předčasnou touhou, která vás dráždí. Dovolujeteli příliš mnoho mladému hochu, jak snadno se stane, že vás svede dříve než se nadějete a vy pak místo štěstí rodinného máte hanbu a smutek. A jaké to je mládí, když dívka, sama ještě dítě, již starati se musí o děťátko. Takové dítko má míti nejněžnější péči a zatím se taková mladá nezkušená matka pak na něj zlobí, že jí pokazil zábavu a mladistvé užívání světa.

Nechci od vás, abyste žily jako jeptišky, ale všeho s mírou. Když budete *hrdy na své ženství*, na svou ženskou důstojnost, nedovolí si vůči vám mladíci tolik, kolik si jinak dovolují, budou si vás více vážiti i nyní i později, až si vás vezmou za ženy.

Proto znovu vám na srdce kladu, abyste se zbytečně nerozčilovaly. Máme vždy hledět zůstat čisti a také nemáme v obraznosti své si malovat rozčilující obrazy. Zvláště nebezpečno jest dotýkati se svého pohlavního ústrojí a vyvolávati tím pohoršující představy.

Tento ohavný přečin jmenuje se *sebezprznění* čili *onanie*. Jest bohužel stejně rozšířen mezi mladíky jako mezi dívkami.

Přečtu vám co o této neřesti napsal *Kunte* z doby, kdy byl ještě kaplanem v Dobrušce.

„Mladý člověk ke mně přišel v té době, jehož jsem před tím nikdy neviděl. Byl bych mu hádal nejvýš 20 let; později však jsem zvěděl, že je značně

starší. Byl to hezký mladík, z jehož kvetoucích tváří byl by usoudil každý, že je zdráv. Jen zrak jeho zdál se mi podivný a jakoby záhadný, ačkoli jsem neznal příčiny toho dojmu; teprve během hovoru s ním uvědomil jsem si, že v takových tmavých očích bývá z pravidla trochu ohně — ty však zde byly plaché a jakoby pohaslé a mrtvé. Nápadno mi bylo též, že jest oděn v zimník — byl tak slunný, květnový den! Ptal se, mohuli mu věnovat chvili času. Když jsem přisvědčil, usedl a dal se do vypravování. Kdysi byl jako hoch sveden — a navykl onanii. Neznal jejích následků, když o nich zvěděl, snažil se odvyknout, ale marně. Ze zvyku stala se náruživost, z jejíchž pout neměl dost síly se vyprostit. Věc byla tím horší, že, jak se mu zdá, ztrácí vůbec schopnost vůle. Stav ten zdál se mu nesnesitelným. Na vojně pokoušel se o sebevraždu; přistihli ho a vyrvali mu ručnici z rukou právě, když ji na sebe zamířil. Učinil ještě několik podobných pokusů; byl však hlídán a úmysl jeho pokaždé zmařen.

Řekl jsem už, že byl krásný teplý den ku konci května. Měl jsem otevřeno okno, jímž do pokoje vanul vlažný vzduch s vůní ze zahrádky před oknem. Pojednou jsem si všiml, že se host chvěje, ač je oděn v zimník; i zeptal jsem se ho, nevadíli mu otevřené okno. Přisvědčil a prosil, abych je zavřel a zuby mu jektaly —. Nač bych líčil podrobnosti vypravování?

Již sám tento pohled na člověka, který v tomto věku byl již zříceninou, ochromoval — nezapo-

menutelný pohled! Ještě dvakrát nebo třikrát jsem ho potkal, v létě, vždy v zimníku a jako stín se plížil.

Neuplynul ani měsíc, a měl jsem jinou návštěvu podobnou. Byl to zase mladík asi dvacetiletý a na pohled zdravý. Když přišel, zůstal stát u dveří. Vyzval jsem ho, aby si sedl; sedl si mlčky a zahleděl se upřeně na nějaký bod na protější stěně. Na otázku, co jej ke mně vede, dal se do vypravování. Jako hoch patnáctiletý byl k onanii sveden v pokračovací škole soudruhem učněm a také se mu stala náruživostí, z níž nedovede se vyprostit. Vplétal do svého výkladu neustále ďábla; to ďábel ho svádí a časem se mu i zjevuje. Po celou dobu svého vypravování hleděl na týž bod na protější stěně a ani sebou nepohnul. Chvílemi se zastavil a umlkl docela, dokud jsem ho nevybídl, aby mluvil dále. Když své vypravování skončil, stále tak nehybný a jakoby ustrnulý, nevěděl jsem, co mu mám říci. Měl jsem dojem podobný tomu, jako bych viděl před sebou mrtvolu; bylo vskutku cosi mrazivého v pohledu na mladého a na pohled silného a zdravého člověka, an tu sedí už půl hodiny, hledě do téhož místa a nehybného; dojem ten se stupňoval, když jsem se konečně pokusil rozpřísti hovor a shledal, že mladík není schopen pronésti jedinou větu, leč když byl tázán, jako stroj, který spustí jen, když bylo jiným nataženo pero v něm. Když konečně nebylo už čeho říci, tu chtěl-li jsem, aby host návštěvu skončil, musil jsem říci: vstaňte, vezměte klobouk a

jděte domů; poslechl beze slova, jako stroj. Byl to typický příklad nedostatku vůle.“

Z tohoto popisu Kuntova nejlépe vidíte, jak příroda trestá každý čin, který se příčí jejím zákonům. Proto nutno jest cvičiti svou vůli, aby dovedla přemáhati pudy naše, kdykoli se těmto chce prohřešiti proti přírodě. Ale nejen vůli jest třeba cvičiti, nýbrž i tělo jest nutno otužovati. *Cvičení v sokole* mnoho nám přispějí k otužování našeho těla. Také pečlivě musíme dbáti na *čistotu tělesnou.* Časté omývání celého těla nám mnoho prospěje, neboť jen v čistém těle může sídliti i čistá duše. Snažte se dýchati co nejvíce *čerstvého vzduchu.* Choďte na procházky a hleďte se pohybovati hodně na vzduchu. *Pracujte* pilně tělesně a duševně a nezbyde vám mnoho času na marné zábavy, při nichž utrácíte zdraví a otupujete svou duši, aby nemohla hledati pravdu, milovati krásu a dobro.

Chraňte se *alkoholických nápojů.* Tyto nejsou zdrávy ani člověku dospělému, ale tělu teprve se vyvíjejícímu jsou skutečným jedem.

Chraňte si svou *dívčí čest.* Každý člověk jest tím, čím se sám udělá. Dívku, která na sebe drží, neopováží se nikdo urazit. Dívky, která se sama zahazuje, neváží si nikdo. Bohužel, že mnohé dívky tak málo si své cti váží, že se prodávají každému, kdo první přijde. *Prostituce* jest jedna z největších škod naší dnešní společnosti. Jest sice pravda, že mnoho těch nešťastných tvorů tam bylo zataženo proti své vůli, že byly svedeny, anebo zataženy

nesvědomitými kuplířkami do těch peleší hříchu. Ale jsou také jiné dívky, které dovedou raději největší strádání vytrpěti, než aby se daly svésti tak hluboko.

Jest také jisto, že mnohá z nich tak zvykla zahálčivému životu, že ani netouží potom, aby se vrátila do čestné společnosti. A přece věřte, že nešťastnice jsou všechno jiné, jen ne šťastny. Pohlavní styk, který člověku normalnímu, člověku milujícímu jest největší rozkoší na světě, se jim tak ovšednil, že nejen jim neskýtá rozkoše, nýbrž naopak v nich budí hnus a odpor. Od přechovavaček jsou vyssávány, za vše musí platit mnohonásobné ceny, takže to, co dostanou jim sotva stačí na výživu. Každý je vyssává a ještě jimi každý opovrhuje. Zpronevěřily se svému ženství a samy cítí v duši zoufalou prázdnotu. A to nejhorší jest, co na ně čeká. Příroda, jak již pověděno trestá každé zneužití. Pud pohlavní, který byl stvořen proto, aby se lidstvo množilo, jest v prostituci surově urážen a proto trestá příroda takové zneužití krutými *nemocemi pohlavními.* Jest to hlavně kapavka a příjice čili sifilis. Zvláště tato poslední nemoc vyžaduje si strašlivých obětí. Jest to otrava celého těla, při níž jednotlivé tkáně tělesné zvolna odumírají. Tato nemoc jest v pozdější době, když včasné léčení bylo zanedbáno zcela nevyléčitelna a stihá nejen člověka samého, nýbrž i jeho potomstvo, tak jako by chtěla příroda zahubit takového člověka i s jeho potomstvem. Tu nepomůže žádná modlitba a žádné pokání. Příroda ssebou žertovati

nedá. Každý musí zaplatiti za to, co udělal, i s úroky.

Pamatujte vždy na to, že čeká na vás to, co nejkrásnějšího jest na světě, totiž *láska muže milovaného*, pro nějž zachovati se musíte čistými, *jasné radosti mateřství*, pro něž zachovati si musíte zdravé tělo a zdravého ducha, *ony malé zlaté kučeravé hlavičky*, které na vás budou jednou vzpomínati s oddanou láskou a něžnou úctou. O vzpomeňte si na to vše vždy, když pokušení na vás přichází, abyste nezapomněly na svou důstojnost dívčí, důstojnost ženskou. Vzpomeňte, že jste povinny státi se českými matkami a odchovati svému národu nový zdravý statečný dorost, který by byl lepším, než byli jeho otcové a dědové.

Ženiti a vdávati se mají pouze lidé *dospělí a zdraví*. Vždyť na jejich zdatnosti a síle závisí zdatnost a zdraví dorostu národního. Proto by se měli mladí lidé, dříve než ve svazek manželský vstoupí, dáti prohlédnouti od lékaře. Jest mnoho chorob, které přecházejí s rodičů na děti, a když oba rodiče nesou v sobě zárodek dotyčné nemoci, se u dětí stupňují. Takoví rodiče by nikdy neměli vstupovat ve svazky manželské. Jest to sice ve mnohých případech smutné, že nezbývá lidem takovým než odříkání, ale když pováží nesmírnou tíhu zodpovědnosti, kterou na sebe berou, když uváží, že stávají se vinnými nejen na svých budoucích dětech, ba i na celých generacích příštích, tu nebude váhati obětovati to, co pokládají v tu chvíli za velikou oběť a na co v době pozdější snad hleděti budou pouze jako na episodu svého

života. Vždyť život nám poskytuje tolik slastí tak různorodých, z nichž nikoli nejmenší slastí jest vědomí, že jsme nežili nadarmo, a že jsme také něco učinili ve prospěch lidstva. Není vůbec většího štěstí než štěstí vykonané povinnosti a štěstí splněného poslání.

IV. Povinnosti v manželství.

Přednesl na schůzi socialistické mládeže v Břevnově dne 10. června 1919 Dr. Alexandr Batěk.

Přistupujeme dnes k povinnostem, které nastávají mladým lidem, když mají založiti svůj krb rodinný. Že dva lidé mladí a zdraví si řeknou, že se mají rádi, a že chtí jeden s druhým sdíleti všechny radosti i strasti života, to jest všeobecně známo. Méně jest však známo, že manželství samo jest velmi důležitou institucí, kterou lidstvo se dostalo o veliký kus do předu. My dnes víme, že manželství a to manželství ve dvou jest skutečnou *ideou pokrokovou.*

Přečtu vám, co o tom píše *Björnstjern Björnson* ve své knize: *„Jednoženství a mnohoženství“*.

„Jednou z takových pokrokových drah jest manželství. Neznáme nejstarší historie lidstva, proto ani jeho nejstarších zvyků; ale o několika plemenech domníváme se vědět, že přechod k ustálenému manželství stal se vlivem matky kmene. U ní dostalo se dětem domova, rodu a dědictví, pokud nebylo zcela jasno, kdo je otcem; při ní udržována rodina a společnost, poněvadž se bezděčně stala tou, před kterou se skláněli jako před nejvyšší. Neznáme ničeho o převratu, který učinil muže vrchní hlavou rodiny a společnosti a manželku jeho vlastníctvím. Tolik však soudíme, že jeho

vítězství se opíralo o velký nový náboženský system; dále, že takto zjednané společenské příměří udrželo se tisíciletí; neboť převrat ve smýšlení a zvycích, jenž krok za krokem povyšuje ženu na roveň muži ve vážnosti, právech a zvycích, stanově jednu manželku pro jednoho muže, postupoval tisíciletím, aniž lze do dnes říci, že by byl úplně proveden, byť jen u jediného národa.

Historicky lze dobře stopovat dráhu pokroku: vede ku stále přísnějšímu *jednoženství*. Žena, která tak dlouho byla vedena k věrnosti vůči jednomu, došla takto přirozeně mnohem dále a působí na něj. Od té doby, co přírodní nauky pádným způsobem dosvědčily zákony dědičnosti, které mění zdrženlivost v povinnost vůči rodu, nastal silný ruch. Jmenovitě anglosasské ženy jaly se s velkým zápalem pracovat o to, aby týž požadavek mravnostní platil pro muže jako pro ženy. Cituji *Ingersola*:

„Žádný jazyk světa nemůže vyjádřiti zkaženost, kterou mnohoženství uvaluje na společnost; žena stává se kořistí lsti a moci, muž sklouzá rychle nazpět do stavu divokosti a zločinu. Z hloubi duše nenávidím a proklínám každou nauku společenskou, která nevolí čistý a posvátný krb za úhelný kámen. Všechna civilisace spočívá na rodinném životě, ctnosti bují kol něho, kladou klasy, květy, vůni na krb, kde muž miluje ženu. Nejbohatší slova na světě jsou: má snoubenka, má manželka, otec, matka, mé dítě. Bez těchto slov je svět jen brlohem a lidé pouhá zvířata.

Tu jsme u věci, pro kterou hlavně vystupuji. Je mnohoženství, které mnozí z nás provozovali v mladém věku, vůbec bez škodlivého vlivu, nezanechává nižádné stopy? Anebo setrou se tyto stopy, jakmile se oženíme? Je skutečně ještě někdo tak hloupý, aby tomu věřil?

„Čistý jest nejsilnější“, praví *Zola* a to platí obzvláště v tomto směru.

A pud lásky? Kdo má krásnější, nežli mladý muž vycházející z domova? Neníť hranic pro oběť jakou by přinesl, když jeho srdce se roznítí. Tento vznešený pud bývá na scestí sváděn a ztrácí se v hnusu. Příliš často ztrácí svou sílu, rozhodně bývá poškozen v mládí.

První podmínkou veškerého pokroku jest síla sebevlády; proto třeba jest navykati jí v základním věku a cvičiti se co nejúsilněji v ní — v tomto nejústřednějším základu bytosti a vůle.“

Z těchto slov vidíte, jak důležitou složkou všeho lidského pokroku jest *čisté a pevné manželství.* Není to věcí jen dvou lidí, kteří si umínili spolu žíti a ploditi děti, nýbrž to jest věcí celého národa. Proto při naší národní převýchově musíme věnovati co největší péči tomu, aby uzavírána byla manželství řádná a čistá. Proto jest také v parlamentě našem jednou z prvních předloh zákonných projednána *reforma manželství.*

Klidné manželství jest stavem, v němž se může člověk čistý a charakterní, člověk inteligentní a citlivý dožíti *největších slastí,* které mu vůbec život jest sto poskytnouti. Klid tohoto manželství

záleží však velice na tom, jak se manželé k sobě hodí a proto jest péče co největší věnovati volbě manžela neb manželky.

Proto to dobře vystihl ten náš český *Honza* z pohádky, když postaven byl před toto důležité rozhodnutí a zvolal ve své úzkosti:

„Což tatínek, ten to měl snadné, ten si vzal maminku, ale co já si mám ubohý počíti, když já si musím vzít cizí."

Ovšem nemyslil na to ve své prostotě, že ta maminka, než se maminkou stala a než zavládl mezi nimi ten něžný domácí cit rodiný, který našemu Honzovi tak lahodil, byla také cizí. A přece se k jeho tátovi tak dobře hodila, že se brzy vytvořilo to krásné teplo rodinné, že si Honza svět bez něho ani představiti nemohl.

Ano jest tomu tak. Ještě jedno pořekadlo trochu obhroublé mne napadá. Náš bodrý lid někdy si tak ulehčí od plic, ale obyčejně tím trefí do pravého.

„Když se manželství podaří, jest to *svátost*, když se nezdaří, jest to *sakrament.*"

A proto by spolu měli v manželství vstupovati skutečně jen lidé, kteří se tělesně i duševně navzájem doplňují. Zvláště tělesně neb duševně choří neměli by sňatky uzavírati, neboť potomstvo jejich nemůže býti zdrávo. Jmenovitě v případech, že vady manželů jsou podobné se pak v potomstvu ještě *stupňují.* Také *blízcí příbuzní* neměli by ve sňatky vstupovati, máli potomstvo jejich býti tělesně i duševně zdrávo.

Jest tedy výběr manželů dosti nesnadný. Tak

píše *Dr. Břetislav Foustka* ve své knize: *„Slabí v lidské společnosti.“*

„Mezi selekčními návrhy života nejschopnějšími jest sympatická myšlenka čelit degeneraci a vzniku jednotlivců slabých a méněcenných uvědomělým výběrem pohlavním; spojovati se mají v manželství jen osoby tělesně i duševně pokud možná dokonalé. Tak se má na cestě biologické připravovat *příští dokonalejší pokolení.*

V myšlénce této znova oživuje ve formě svobodnější a vyšší starý Platonův plán, jenž chtěl regulováním sňatků docílit zdatné plémě především pro účely vojenské.

Myšlénka *uvědomělého výběru sexuálního* má v sobě zdravé jádro a mluví pro ni vážné důvody.

Především zřetel k zdraví a blahu dítěte, tedy důvod hygienický a zároveň ethický. Je právě pro novodobou osvětu charakteristické, že vzniká silnější mravní cit zodpovědnosti vůči dětem a to nejen zrozeným, pokud se jeví větší péčí o jejich hmotný a duševní zdar, nýbrž i vůči *nenarozeným*, pokud se projevuje buď zdrželivostí plození nebo snahou o uvědomělou volbu sexuální.

Zodpovědnost plození — míní někteří — není menší, než zodpovědnost za vraždu neb jiný zločin. Uvědomělým spojením jednotlivců zdravých zabrání se, aby nevznikaly dítky neduživé, vadné, slabé, jimž život je utrpením a trýzní, a jež v zápase o život pro svou méněcennost jsou vydány nouzi, vykořisťování a ústrkům. Nejen ab ovo (t. j. od prvních počátků) jest pečovat o příští štěstí,

nýbrž již před narozením. Tím se odstraní se světa mnoho bídy, neřesti a hoře. Posvátnost plemene nic není bez *posvátnosti dítěte*. Dále je zřetel ke *zdatnosti národa*. Mezi ideály humanity není jen popřát ochrany slabým a bídným, nýbrž i zabezpečit zdraví a zdatnost co největšímu počtu členů národa. *Zdraví* je jednou z podmínek štěstí a jednou z nejhlavnějších podmínek výkonnosti ve všech oborech práce tělesné i duševní. Čím větší počet jednotlivců nějakého národa je nadán tělesnou a duševní zdatností, tím více vynikající místo může zaujmout v sdružení národů soudobých. To má význam především pro národ malý. Také vůči plemeni jsme zodpovědni. Čím více pokračuje lidstvo ve vzdělanosti, tím více poznává a cítí svou souvislost nejen s minulostí, nýbrž i s budoucností. *Existuje solidarita věků.* Za tu budoucnost jsme zodpovědni, jsme povinni předat příštímu plemeni zdravá těla a zdravé duše. *Život plemene* nám musí býti právě tak posvátný, jako život jednotlivcův."

Na štěstí jest nám příroda sama v tomto důležitém kroku, kterým jest manželství, nápomocna. V tom leží význam lásky. Děti z lásky narozené bývají z pravidla zdravé i krásné. Jen *manželství z lásky* jest manželstvím mravným, a proto by se nemělo nikdy uzavírati z jakýchkoli pohnutek jiných než z čisté lásky. A i v tomto případě mělo by se vždy pečlivě zkoumati, není-li zdánlivá láska jen náhle vzplanuvší a rychle přecházející vášní. Poslyžte co píše *Samuel Smiles o lásce v manželství:*

„Ačkoli příroda pohrdá veškerými formálními pravidly i pokyny co se lásky týče, je přece možno vštípit mladé mysli názory, které by ji měli k tomu, aby si vážila té mravní čistoty a bezúhonnosti, bez kterých život jest jen bláznovství a bída. Mladého člověka snad nelze naučit, aby miloval moudře, ale přece ho lze ostříhat od toho, aby za lásku nepovažoval tu opovržlivou vášeň, která se často za lásku vydává. „Láska“ nazývá se v obyčejné mluvě bláznovství, ale láska čistá, ušlechtilá, nesobecká jest nejen následkem, ale důkazem naší mravní výbornosti.

Jen touto božskou vášní svět udržuje se ve své mladosti i svěžesti. Jest to ustavičný libozvuk lidstva.

Žena není ženou, dokud nepoznala lásky. Totéž platí o muži. Pravé spojení musí se týkat nejen mysli, srdce, ale má se zakládati i na vzájemné úctě. Žádná pravá a trvalá láska nemůže býti bez úcty, každá jiná je nehodná lidské duše a působí žal.

Branou lásky člověk vchází do nového světa soucitu a lidského zájmu. Vchází do nového světa ve svém vlastním domově, v domově vlastní prací založeném, a zcela jiném, než byl domov, ve kterém trávil svá dětská léta. Třeba říci, že také vchází do nového světa trápení či zármutků, ve kterém dochází nejlepšího svého vzdělání a kázně. Rodinný život může být pln trní a starostí, ale tento strom nese ovoce své, každé jiné jest suché.

Není-li láska hlavní zásadou domácnosti, může se domácí život zvrhnout v nesnesitelnou krutovládu.

Aby muž v manželství docházel štěstí, musí v ženě mít družku i dle své duše; není třeba, aby byla pouhým bledým jeho snímkem. Muž nežádá si mužatky, aniž si žena váží muže zženštilého.

Mnozí lidé zakoušejí zklamání v manželství proto, že očekávají od něho příliš mnoho; že nepřinášejí do manželství dosti laskavosti, shovívavosti a zdravého smyslu. V obraznosti své vymyslili si nebe, které na tomto světě není ani možné, a nastanou-li svízele a starosti, rozplývá se náhle jejich sen. Objevíli se na milované bytosti nějaká slabost, cítí se mnozí zklamanými, a nepamatují, že právě lidské slabosti vyžadují *shovívavosti a trpělivosti.*

Žádný moudrý člověk nevchází v sňatek manželský jen pro *krásu.* Je sice půvabná s počátku, ale bývá později málo platná! Krásu osobní není třeba podceňovat, neboť žena leposti svou hlásá i zdraví. Avšak pojmout spanilou postavu bez povahy, jejíž tahy nejsou zjemněny citem, je velká chyba. Krása tělesná prchá brzo, ale dobré srdce dodává krásy i tváři stárnoucí."

Z toho vidíme, čím manželství jest láska obapolná; a že skutečně opravdová láska nám může zaručiti, že i manželství při těžkých vnějších okolnostech může se láskou státi šťastným a posvátným.

A jako nemá býti manželství lehkomyslně uzavíráno, tak zase nemá býti manželství *lehkomyslně rozlučováno.* Někdo snad je toho domnění, že by

bylo nejlépe nepovolit vůbec *rozluku manželství*, tak jako to jest při manželství církevním. Ten by však byl na velkém omylu. Pravím-li, že má manželství býti pevné, nechci tím říci, že by mělo býti pevné tak, aby se rozvazovat *nesmělo*, nýbrž spíše bych je chtěl míti pevné tak, že by se rozvazovat *nechtělo*. Či je to nějaká zásluha, když manželé zůstávají jen proto pohromadě, že se nesmějí rozejít? Nikoli! Takové manželství nemůžeme pokládat za mravné, které drží jen proto pohromadě, že jinak vůbec činiti nemůže. *Bez svobody není mravnosti*, a jen ten člověk jest mravně vysokým, který jedná svobodně z vlastního rozhodnutí a jen takový čin jmenujeme mravný, který vykonán byl na základě svobodného rozhodnutí. A proto se ani manželství nestane mravnějším tím, že je učiníme dle zákona nerozlučitelným. Jsouli si manželé navzájem protivni, jsouli si nevěrni, klamouli jeden druhého, pak jest manželství takové hříchem a hříchem ještě větším jest nedovoliti jim, aby tento hřích napravili.

Přes to však má býti manželství *pevným a nerozlučitelným*. Tato nerozlučitelnost má však vězeti uvnitř, v lidských srdcích. A aby to mohlo býti, nemá nikdo lehkomyslně v manželství vstupovati. Když však jednou v manželství vstoupil, nemá toto manželství lehkomyslně rozlučovati. Každý si má uvědomiti, že druh jeho *není andělem* a že jest třeba býti shovívavým k jeho chybám. Jest třeba nalézti si takový způsob života, při němž by se *rozpory* vzájemné *zmenšily* na míru

co nejmenší. Proto se má hleděti každý manželu svému nebo manželce své co nejvíce přiblížiti a do jejího způsobu myšlení vniknouti. *Tajnosti* by neměli míti manželé jeden před druhým *žádných*. Muž má sdíleti se svou družkou starosti o domácnost právě tak, jako se má zase ona zajímati o jeho denní starosti. *Rada dobré starostlivé manželky* byla již mnohému muži cennou nad zlato. Společná práce a starostlivá péče může spojit často i takové manžele, u nichž se na počátku jevily i dosti značné rozpory. A mohu říci, že tomu tak bývá v případech nejčastějších. Štěstí stálé usídlí se tedy tam, kde každý trochu povolí, *každý vyjde na polovic cesty druhému vstřic*, a v polovici cesty se sejdou. Obyčejně to docílí nutnost žíti pohromadě a proto by zvláště nyní, kdy manželství jsou rozlučitelna, měl každý bedlivě uvažovati, než k rozvodu přikročí, zda by snad přece nebyla dohoda možná. Nerozlučitelné manželství bylo dobrým pro lidstvo nedospělé a surové. Pro mravně vyspělé nebude ani manželství rozlučitelné záminkou *k lehkomyslným rozvodům*.

Manželé nemají jeden druhého zbytečně podezřívati. *Nedůvěra* vzájemná jest ona vlastnost neblahá, která dovede i nejšťastnější manželství proměniti v peklo. A nejčastnější odrudou nedůvěry jest *žárlivost*. Ta dovede naprosto otráviti život lidem i tam, kde bez ní by plynul jako v ráji. Bezdůvodná žárlivost stává se v nejčastějších případech teprve pravou příčinou nevěry.

„Když mne tak bezdůvodně podezříváš," myslí

si pak mnohý nebo mnohá, „musím něco učiniti, abys měl skutečně příčinu, tak ošklivě ke mně se chovat.“

Při nejmenším jest jisto, že žárlivost nikdy nemůže zvětšiti lásku ani vzájemnou důvěru, vlastnosti, bez nichž manželství šťastné jest nemožným.

Nejvyšším úkolem manželství jest výchova dětí. Za tímto vysokým cílem má jíti všechna snaha rodičů. Kdo nemá dítek vlastních, měl by se věnovati výchově sirotků a zanedbaných dítek cizích. Pak teprve splní celý úkol svůj a vyplní aspoň částečně onu prázdnotu, která tak čiší z manželství bezdětných.

Končím verši slavného anglického básníka Shakspeara:

„Už patří mně,
a větších skvostů na mořském není dně,
třeba všecek písek perle byly z vln
a strmící skály samé zlato,
břeh mořských nektarů přesladkých pln,
já *bohatší a šťastnější* jsem nad to.“

V. Co mají věděti rodiče o výchově dětí.

V kursu socialistické mládeže v Břevnově přednesl dne 9. července 1919 Dr. Alexandr Batěk.

Milí bratři a sestry!

Z rodiny jste vyšli, do světa jste vykročili a sami opět máte založiti novou rodinu. Vše na světě se opakuje. V tom je život. Starý život jde si odpočinout a nový život se tvoří. V tom jest *lidská nesmrtelnost.* Snad jest i jinde, ale v tomhle jest jistě a nepochybně. Děti jsou nastavením života svých rodičů, jsou pokračováním jejich snah a prací. Každý z nás se má zabezpečit, aby jeho práce a jeho chtění s ním neumřelo, nýbrž, aby zůstavil po sobě světlou památku. Tato památka se zůstavuje v upomínce těch, kteří nás přežili a v těle a vlastnostech těch, které jsme zplodili. Člověk od ostatní přírody se liší tím, že vše, co koná, koná, anebo má konat *vědomě, rozumně.* Také tato naše nesmrtelnost má býti námi chtěná, má býti rozumná. Jen tím vlastně dokazujeme, že snahy naše byly oprávněné a správné.

Rodiče mají vědět mnoho o *duši dítěte*, aby mohli na tuto duši správně působit.

Jest člověku již od malička přirozeno obírat se dětmi. Zvláště mladým dívkám. Proto si rády hrají s panenkami, rády je oblékají, ukládají, je trestají. Pana nemusí být nákladná. Stačí kousek dřívka, několik hadříků a to ostatní všecko si do-

plní obrazotvornost dětská. Je velký smysl pro život v těchto dětských hrách. Jest v tom již vyjádřena neuvědomělá touha mít sama takové malé stvořeníčko a moci se o ně starat. A jako ve hrách chlapeckých se obrazí příští život občanský, jenž na našem stupni vzdělanostním jest stále více nebo méně životem moci, životem vojenským (odtud hra na vojáky, s vojáky a pranice kluků), tak zase v dívčích hrách se obrazí život rodinný. Jsou ovšem také výminky, kde snad dívka si raději hraje s koněm a hoch s panenkou, ale i to se pak obrazí obyčejně v životě příštím. Hoch takový mívá později velký smysl pro život rodinný a dívka namnoze mnoho samostatnosti občanské.

Tak jsou dětské hry již přípravou pro život budoucí a obráží se v nich celá duše dětská, duše malého člověka. Toho by si měli býti rodiče vědomi od prvního dechu svých dětí, že jest jim svěřena výchova i zdar nového člověka a že jest jejich úlohou a posvátnou povinností, postarat se o to, aby tento nový člověk byl člověkem řádným a zejména, aby byl *lepším, nežli byli oni sami.* Jen tak se může naplňovat stálý pokrok a mravní vzrůst, *budouli potomci lepšími svých předků.*

Dítě, každé dítě téměř, jest *roztomilé.* A víteli, že tato roztomilost jest jeho zbraní? Víteli, že tato zbraň jest mocnější než každá zbraň jiná?

Přečtu vám o té věci něco z knihy *Emersonovy*: Společnost a samota.

„Dokonalá opatření prozřetelnosti vzhledem k dětství uznávají se obecně. Táž péče, která chrání

jádro stromu pod tuhou slupkou a kamenitou schránkou, opatřuje i lidské rostlince matčin prs a otcův dům. Velikost ptáčete v hnízdě jest až směšna a přec jeho útlost a slabost, jež zdá se býti naléhavou prosbou, vyvážena jest s dostatek šťastným, chránivým zrakem matčiným, jenž jest jakýmsi způsobem vysoko nad ním bdící prozřetelnosti. Vítán jest rodičům tento bojovníček, silný ve své slabosti, jehož malým ramenům lze méně se vzpírati, než ramenům bojovníkovým a jehož rty nadány jsou přesvědčivostí, jaké neměli Chatham, ani Perikles v letech mužnosti. Jeho nelíčený nářek, kterýž pozvedá hlas svůj do výšky, anebo pěkně pověděno, vzlikající dítě, jehož všecka tvář je rozlité hoře, když hledí spolikati svoji útrapu, obměkčuje všecka srdce ku slitování a k veselému, hlučnému politování, mladý despota žádá tak málo, že všecek rozum a všecka příroda jsou na jeho straně. Jeho nevědomost je roztomilejší nad všechnu učenost, a jeho malé hříchy okouzlují více, než kterákoli ctnost. Jeho tělo andělským jest tělem plným života. „Dětství," praví Coleridge, „ukazuje tělo i ducha v jejich jednotě; tělo dítěte celé jest oduševněno. Celý den, mezi svými třemi až čtyřmi spánky vrká jako holubník, prská, naduová a špulí důležitě své tvářičky; a postíli se, neopomíná dát před sebou zaznívati svoji hlásnici. Při svitu lampy libuje si pozorovati stíny na zdi, za denního světla těší je žluť a šťavnatá červeň. Vyneste je pod širé nebe a bude přemoženo světlostí a rozměrností předmětů a stichne. Potom

hned počne užívati prstů a zkoušeti svoji moc, učení to, jež jest vlastní jeho rodu. Nejprve se to objevuje klidně se vkusem architektonickým. Z klacků, hůlek a kamenů šachových buduje svoji pyramidu s vážností paladia. S akustickým přístrojem píšťalky a hrkavky zkoumá zákony zvuku. Hlavně však jako jeho starší krajan američan, zkouší nové a rychlejší způsoby dopravy. Nedůvěřuje dovednosti svých malých nožek, přeje si jezditi na zádech a ramenou každého těla. Malému čaroději nic nemůže se vzpírati — ani stáří, ani vážná povaha. Strýcové, tety, dědové, babičky, stávají se snadno jeho kořistí; nikomu se nepřizpůsobuje, všichni poskakují, pitvoří se, žvatlají, cvrlikají naň. On však jezdí na nejsilnějších ramenech a škube vlasy z hlav slávověnčených."

Ovšem tato roztomilost způsobuje, že rodiče upadají do druhého extremu a že své děti snadno *rozmazlují.* Zachovat rozumný střed mezi přílišnou přísností a mezi škodlivým rozmazlováním, jest umění, kterému málokteří rodiče dovedou dostáti.

Přečtu vám, jak radí *Orison Swett Marden* vychovávati děti:

„Láska jest nejlepším balsamem na všechny rány a nejlepším lékem na všechny nemoci. Láska uzdravuje a prodlužuje život. Uzdravuje, poněvadž je harmonií; kde panuje, není nesouzvuku, ale panuje veselost, mír a štěstí. Jest všelékem od všeho zlého. Jako se v nic rozplyne krutost před dobrotivostí, tak všechny zlé vášně jsou přemáhány protilékem lásky a účastenství.

Svojí láskou formují matky život a osud dětí. Jest důležito, aby dítě nic nevidělo a nic neslyšelo, než jen dobré a krásné, co jeho bytost zušlechťuje. Nelze ani dost politovati lidí, jichž mládí bylo obklopeno nečistotou a zločinností. Neboť duch dítěte je jako fotografická deska; každá myšlenka, každý vliv se v něm zrcadlí. Odměňovati jeho důvěru a oddanost dobrými a ušlechtilými dojmy jest tolik, jako obdařiti je vzrůstem, zdarem a štěstím. Kdo však činí opak, činí je na celý život nešťastným.

Připomínati dítěti neustále jeho nedostatky a chyby jest kruté. Duch jest jemný a trpívá vystavováním nebo přeháněním svých nedokonalostí. Mnohem lépe, než je stále připomínati, jest naplniti malého ducha dobrotivostí, pravdou a krásou. Jeho život prostoupí pak čistota a láska. Kde je mnoho slunce není místa pro temno. Sebedůvěru dítěte nutno vším způsobem podporovati a povzbuzovati, ne tak, aby snad si zvykalo přeceňovati co umí, nýbrž jako projev přesvědčení, že jest dítkem božím a dědicem božského.

Rodiče nemyslí, jak velice ublíží dítěti posměškem a nedůvěrou. Dítěti jest třeba důvěry, povzbuzení a chvály. To dává vzrůst a sílu. Ale ve stínu věčného kárání a snižování, děti jen vadnou. Jest nejhorší vychování, kde se jen káře a hubuje a jest zločinem, snažímeli se dítě přesvědčiti, že je hloupé anebo nezdvořilé a že z něho nikdy nic kloudného nebude. Tím ducha jeho od přírody kladného a tvůrčího převracíme v negativ-

ního a neplodného. Láskou dosáhneme daleko více než donucováním. Pochvala a povzbuzení svědčí děcku lépe než tresty. Co mráz sevřel, to se rozevírá samo před slunečními paprsky. Hoši a vojáci dokážou vše, co na nich chceme, pochválímeli je a povzbudíme. Mnozí rodiče a učitelé však jakoby o tom dosud nevěděli.

Pravá matka zná s dětmi vycházeti i když nemá znalosti paedagogiky a suggesce. Uhodíli se dítě, políbí a pofouká bouličku a řekne: „Teď je zase všechno dobře. Teď už to nebolí." A dítě spokojí se a věří, že po'íbení zahojilo bolest. Tak matka zapuzuje drobné bolesti děcka láskou. Podobnými vlivy lze v dětech udržeti a vychovati zdraví, zdar a štěstí. Víme dobře, jak velice záleží na náladě, mámeli co vykonati. Dobrá nálada, odvaha, naděje musí býti v dítěti již od počátku buzena, aby jemu přešly v krev a staly se jeho názorem životním.

Podobně jest se zdravím. Jsouli děti od mládí učeny, že jsou chatrnějšího zdraví a že bolesti a nemoci jsou v životě nezbytny a nutny, že dokonalé zdraví jest pouhou výminkou, roste s nimi přesvědčení, že každé chvíle mohou onemocněti Kdybychom však děti učili opaku, že zdraví jest pravidlem a nemoc něčím nepatřičným, že plné zdraví a trvalé štěstí jest vrozeným jeho právem, že nejsme zrozeni k nemoci a starosti, nýbrž ke štěstí a harmonii, byly by snad šťastnější. Neboť když dítě naučíme odvaze, sebevědomí a činnosti, dáváme mu do života větší kapitál, než sebe hoj-

nější majetek. Naučíme je, že nejdůležitější a nejcennější pro ně jest, aby se vždy měli s chutí a odvahou k činu. Kdo má sebedůvěru, nenechá na sobě vadu nebo slabost, aby mu nekazily úspěch."

Zvláště se máme chrániti naháněť dětem strachu. Varujte se vůbec i sami strachu a sami nenahánějte strachu nikomu na jehož zdraví a prospěchu vám záleží. Strach jest velice škodlivý, jak se můžeme dočísti v knize *Dra Riedlinna.*

„Těžké a škodlivé účinky, jež mohou způsobovati pachy, projevují se zřetelně zvláštním druhem, který prof. Jäger nazývá *pach strachový.* Pramenem látky strachové jest mozek, kde vzniká, jakmile nepříjemné vjemy smyslové prudce působí na bílkovinu mozku. Toto působení se podobá chemickému rozkladu. Lze jej vyráběti samovolně, tím že malá zvířátka se děsí. Silně vystupuje při nemocných horečkou, jsouli trápeni zlými sny. Také děti, které se bojí trestu, jej vyvíjejí, což jest někdy velmi nepříjemno vychovatelům. Všeobecně účinkuje látka strachová ochromivě a bránivě. Velký strach, náhlé leknutí mohou samy o sobě bez jakékoli spoluúčinkující příčiny člověka do těžké nemoci přivésti, ba jej i zabiti, jak dosvědčené příklady dosvědčují. Jak se to stalo, nebylo známo a není dosud známo. Svádělo se to na fantasii a mluvilo se o vzrušení a vlivu nervovém. Látka strachová povstává arci následkem prudkého, nepříjemného vzrušení nervového, avšak od okamžiku, kdy látka strachová se uvolnila až

po okamžik, kdy následkem své prchavosti dle zákonů o šíření plynů opouští tělo, účinkuje na toto účinkem pro strach charakteristickým a vyjadřuje se stížením, zabráněním a ochromením pohybů volných a mimovolných. Část látky strachové v mozku se tvořící, odchází ihned pokožkou hlavy a týlu, ostatek přejde do krve a rozlije se tělem a pronikne neodvisle od soustavy nervové všecky šťávy a tkáně. Tím lze vyložiti, že strach jest pocit všeobecný, celým tělem vnímaný nikoli na jediný ústroj omezený.

Nastaneli leknutím, nebo z velkého strachu smrt, vytvoří se látka strachová tak náhle, a v takovém množství, že nemůže z těla uniknouti dosti rychle, a působí celou silou nezředěného jedu. Dle tohoto extremu poznáváme jeho nebezpečnost.

Malá množství látky strachové způsobují v zabraňovacích uzlinách soustavy nervové tohc druhu účinek, že chtěné pohyby se nedostavují přese všechno úsilí uzlin urychlovacích, údy se třesou a selhávají v službě, řeč vázne v hrdle. Podařílí se pohyby přes to, jsou slabé a nejisté.

Z mimovolných pohybů mění se pohyb dechový, srdcový a krevní. Prsa jsou jakoby stažena a zápasí o dech. Srdce zpomalí svůj tlukot až k úplnému zastavení, po němž následuje jako zjev dráždivý nervů urychlovacích zrychlený tep. Oběh krevní se zarazí podrážděním nervů zužujících průchody krevní, čímž nastává patrné zblednutí kůže.

Ochromením buňek žlaz potních vznikne

studený pot ze strachu, který jest pravým opakem potu ze zahřátí. Tento povstává jen z kůže bohatě zakrvené, zahřáté, kdežto onen způsoben jest pocitem zimy jenž nastává zúžením vlasových žilek a odkrvením kůže. Právě tak, jako studený pot, jest znám vodnatý průjem, který jest účinkem velkého strachu neb velkého leknutí a v ústech lidu zavdává příčinu k žertovním úslovím. Také tu jest příčinou jednak ochromení žláz střevních, které vylučují svůj vodnatý obsah, jednak svalu řiť zavírajícího, který nedovede zadržeti výměty, jež mu přivádějí silné peristaltické pohyby podrážděného střeva."

Z vylíčeného vidíme, jak hřeší rodiče, které své děti často lekají. Vidíme, že zavádějí u nich přímo *umělou nemoc.*

To co platí o chování rodičů k dětem, platí namnoze i o chování k mladším bratřím a sestrám a proto jest i nyní již pro vás dobré, když si nezvykáte hrozit dětem jak se to obyčejně dělá:

„No počkej, ty jich dostaneš."

„No počkej, až tatínek přijde, ten ti jich dá!"

Co vlastně mají takové hrozby za účel? Mají nahnat strachu! Jestliže ho skutečně naženou, pak jsou, jak jsme právě slyšeli, nanejvýš škodlivé, a neměly by býti vyslovovány. Ale nejčastěji se minou svým účinkem a pak jsou ještě škodlivější. Zvláště, *když se matka odvolává na autoritu otcovu.* To je jakoby dítěti říkala:

„Já vím, že na tebe nestačím, a proto se musím dovolávat tatínka."

A to dítě brzy pochopí a neposlechne už pak dokonce. Zvláště, když je takové hrození jen planou hrozbou. A když není, dítě na hrozitele zanevře. Ale v každém případě, když hrozba nebyla vyplněna, ví dítě, že matka lhala, a oplatí jí to tím, že lže také.

Již *Komenský* řekl: „Děti opičátka jsou, co vidí, to dělají“ a proto nejlepším vychovávacím prostředkem jest *dobrý příklad*. Buďme sami dobrými, chcemeli, aby i naše děti byly dobré. Jsmeli zlostnými, nespravedlivými, nervosními, budou i naše děti zlostné, nespravedlivé a nervosní a jejich zlost, nespravedlivost a nervosnost na prvním místě pocítí jejich rodiče.

Základem veškeré výchovy dětí má býti *láska a spravedlivost*. Dítě má věděti, že láska rodičů jest útočištěm ve všech dobách jeho života. Ono si má býti vědomo, že ve svých malých, pro ně ovšem velkých strastech nalezne u rodičů pochopení a pomoc. Na druhé straně nesmějí se rodiče státi otroky svých dětí. Zvláště v útlém věku musí jim navyknouti *naprosté důvěřivé poslušnosti*. Poslušnost svých dětí kazí rodiče sami, měníli své rozkazy, nestojíli na tom, aby byly splněny, ale také, stojíli na splnění jich, když se ukázalo toto příliš obtížným, snad i zdraví a blahobyt dítěte ohrožujícím. *Raději nedávat rozkazů,* ale jsouli dány, jest třeba *důsledně žádat splnění. Zvykem se mnoho dokáže. Zvyknemeli dítěti dobře jednat, učiníme je člověkem dobrým, trpíme-li mu zlé návyky, učiníme je špatným.* Děti musí vědět, že jsou

rodiče ke všem dětem stejně spravedliví. To budí důvěru a radost plnit rozkazy a činí je také spravedlivými.

Největší důraz při vší výchově jest třeba klásti na *naprostou pravdivost*. Pravdivé má býti každé naše slovo a každý náš čin a stejnému máme zvykati i své dítky. Musíme jim vštípiti, že nic není horším, nižším a opovržení hodnějším než nepravdivost. Zvykejme si děti, *když se samy k činu přiznají, vůbec netrestat*. Vynasnažme se způsobiti, aby činu svého litovaly a jej napraviti se vynasnažily. Při této nápravě jim pak buďme co nejvíce nápomocni. Ukažme jim, *jaké následky mají jejich činy* a učme je pocitu *zodpovědnosti*. Jen tím způsobem budeme si moci jednou říci, že splnili jsme svou povinnost a budeme se moci nadíti od dětí svých vděčnosti a odplaty ve stáří. *Dobře vychovaný člověk nedovede být nevděčným*, kdežto člověk špatně vychovaný jest jím vždy. Nikde neplatí více, než při výchově dětí přísloví:

„Jak do lesa voláš, tak se ti z lesa ozývá."

Jak své děti vychováme, takovými je míti budeme. Ale zároveň nutno na paměti míti, že ten, kdo své děti jen k tomu vychovává, aby se jednou od nich měl dobře, ten se vděku také nedočká. Je to jako s každým činem, který se dělá pro odplatu. Sobeckost, jíž jest takový čin veden, proniká vždy a nese své špatné ovoce. Každý, kdo dobro koná pro odplatu, jedná vlastně sobecky a nedočká se toho, aby ovoce jeho činů bylo tak sladké, jako jest jistě a vždy ovoce činů konaných

z čisté lásky k dobru a z vědomí povinnosti, byť toto vědomí nezáleželo v ničem jiném, než v dobrém svědomí a onom hřejivém vědomí, že přispěli jsme svým životem také k dobru svého národa a k dobru lidstva a *že nežili jsme nadarmo.*

VI. O sebevýchově.

V kursu socialistické mládeže v Břevnově přednesl dne 16. července 1919 Dr. A. Batěk.

Milí bratři a sestry!

Dnešní přednáškou zakončuji kurs, kterým jsem vám chtěl naznačiti, čeho jest vám třeba věděti pro život. Kurs tak krátký ovšem nemůže vám naprosto stačiti pro celý život právě tak, jako vám nemohla stačiti škola, kterou měl kurs ten částečně doplniti. Člověk, kdyby sebe déle do školy chodil, nikdy se nedoučí, a má *celý život svůj stále dále pracovati na svém sebevzdělání.* A čím více ví, tím lépe dovede posouditi, jak mnoho mu ještě schází. Právě tak jako tělo, jehož byste si přestali hleděti, zakrní a seslábne, právě tak jest tomu i s duchem. Obé, i tělo i ducha svého máme stále pěstovati a stále zdokonalovati. V tom právě má záležeti sebevýchova každého člověka. Ze školy vychází člověk a nepotřebuje nadále svých učitelů, nikoli proto, že by se nadále neměl učit, a neměl snad, co se učit, nýbrž jedině proto, že již jest tak daleko, že svou výchovu další jest sto vzíti sám do ruky. A čím důkladněji a lépe to dovede, tím větší užitek z toho bude míti.

Chci vám dnes v přehledu pověděti, nač na vše musíte při své sebevýchově míti zřetel. Předem však vám přečtu, co o sebevýchově píše *Samuel Smiles* ve své „Moudrosti života“. Počíná to citátem *z Gibbona.*

„Každý člověk má dvojí vychování, jedno, kterého se mu dostává od jiných, a druhé, důležitější, které si dává sám. Pak pokračuje *Smiles*:

„Vychování, jehož se nám dostává ve škole a v koleji, jest jen počátek a má význam jen potud, že navádí a navyká mysl ku stálé duševní práci. To, co do nás vpraví jiní, vždy nám patří méně než to, čeho jsme dobyli vlastní svou vytrvalostí a pilností. Vědění pracně nabyté jest úplným naším majetkem, neboť zanechává v mysli silnější a trvalejší dojem. Nejlepší učitelé vždy uznávali důležitost sebevychování a proto nabádali své žáky, aby hleděli získat vědomostí co nejúčinnějším přičiňováním svých schopností a tak činili ze svého vychování něco daleko vyššího, než pouhé trpné přijímání vědomostí ze strany žáka.

Výsledků sebevychování přeje si mnoho lidí, ale málokdo jest ochoten platiti za ně nevyhnutelnou cenu, totiž úsilovnou práci. Každý si hledí ulehčovat, nadbíhat, aby v několika lekcích byl s vědou hotov. Podobáme se té modní dámě, která přijala učitele, aby ji učil řeči ale s tou podmínkou, že jí nebude mořit časoslovem. A tak často myslíváme, že se vzděláváme, ve skutečnosti však se jen bavíme.

Pravé moudrosti a rozumnosti lze docházet hlavně starodávným spůsobem. Totiž jen pozorováním, bedlivostí, vytrvalostí a pracovitostí. Materiál vědění není ještě moudrostí a rozumností. Sebekázeň, sebespráva jsou počátkem praktické moudrosti, i ty musí kořeny své míti v sebeúctě, z té

vzniká naděje, která je původkyní síly a matkou zdaru, neboť kdokoli silně doufá, má dar činit zázraky. I ten nejskromnější člověk si může říci: „Tou nejprvnější povinností je, abych cítil a zdokonaloval sebe sama. Jakožto důležitý a odpovědný člen velké soustavy lidské společnosti jsem povinen vůči této společnosti a vůči jejímu původci neposkvrňovat ani ducha ani těla svého, ani pudů svých, ale jest mou povinností vypěstovat je na nejvyšší stupeň dokonalosti. Jsem povinen nejen potlačit v sobě zlo, ale budit v sobě veškeré dobré živly své přirozenosti i jako cítím sama sebe, právě tak mám v uctivosti jiné, jako oni jsou povinni míti v uctivosti mne. Sebeúcta jest nejvzácnější roucho, kterým se může člověk přiodít, a nejvznešenější pocit, kterým mysl naše může býti prodchnuta. V kom přebývá sebeúcta, neposkvrní ani těla svého smyslností ani ducha svého otrockými myšlenkami, a tento cit provází nás do každodenního života, je kořenem veškerých cností, čistoty, střídmosti, cudnosti, mravnosti a náboženství. I chudoba se povznáší a ulevuje sebeúctou a není krásnějšího pohledu než patřit na muže chudého, jenž zůstává rozšafným uprostřed pokušení a chrání se veškerého nízkého jednání.

Velký vychovací účinek mají obtíže, s kterými se v životě potkáváme. Vyhrát boj života bez obtíží a protivenství znamená často výhru beze cti. Škola obtíží a protivenství bývá nejlepší mravní kázní jednotlivcům i národům. Dějiny obtíží by jistě byli dějinami všeho velkého a šlechetného, co-

koli lidé vykonali. Je těžko říci, jak mnoho severní národové získali tím, že musí zápasit s drsným ponebím i jalovou půdou, o kterýchžto zápasech obyvatelé slunnějších krajů nemají ani zdání."

Tedy probereme v krátkosti, ač o vše se máme starati, abychom zachovali své tělo silné a zdravé. Jest to v první řadě *nutná výživa, pak správné dýchání, tělesná čistota, tělesné cviky, šat a obydlí řádné, zdravý život pohlavní a ochrana před nemocemi.*

Povím vám v krátkosti, co by měl každý člověk věděti o *řádné výživě* svého těla. V tom ohledu sluší nejprve pamatovati, že nežijeme proto, abychom jedli, nýbrž *jíme, abychom mohli býti živi.* Hlavní jest tedy život a nikoli jídlo. Máme-li však jísti tak, abychom z toho měli co nejvíce pro život, musíme se starati o *řádné trávení,* neboť ne z toho člověk nabývá svých sil, co do sebe naházel, nýbrž jen a pouze z toho, co skutečně ztrávil. Abychom pak potravu řádně ztrávili, musíme voliti správné *množství* potravy a správnou *jakost.* Kolik a jakou potravu má člověk jíst, to není u každého člověka stejné. To musí povědět *příroda,* ale jest potřebí, abychom se přírody ptali a abychom také poslechli toho, co nám příroda odpoví. Proto *nemáme hltat,* protože při tom nemůžeme potraviny řádně prochutnat a nemůžeme se své chuti ani pořádně zeptat, co tomu říká. Proto jest třeba na jídlo *myslit a neposp chat.* Tedy, když jíte, jezte, a nečtěte noviny a nedělejte

nic jiného. Berte do úst malá sousta a chraňte se je polykat, dokud nejsou řádně *rozžvýkána* a řádně slinani *promíšena*. Tak dlouho se má žvýkat každé sousto, až se v ústech promění v řídkou šťávu, která se již sama polyká. Jen sousto takovým způsobem slinami promíšené může býti řádně ztráveno žaludkem a střevy. Mnohému to bude protivné, obírati se tak dlouho každým soustem, ale kdo si na to zvykne, ten již od toho nebude nikdy chtít upustit. Příroda za práci, kterou si vzal s jídlem, jej odmění tím, že mu všechno, byť to byl kousek suchého chleba, učiní tak chutným, jako by to byla nejvybrannější pochoutka. Čas, který tím ztrávíte se vám mnohokráte vynahradí, protože budete pružnější a silnější. Budete mnohem výkonější, protože tělo vaše nebude potřebovat tolik síly k nadbytečnému zpracování potravy pro ně nestravitelné a zanechá vám tuto síla k jiným účelům. Ačkoliv mnohem méně sníte, budete se cítit mnohem více *nasyceni*, protože také opravdu mnohem více ztrávíte. Proto brzy si odvyknete jíst mezi časem. Přesnídávku a svačinu jíst nemůže člověk, který pořádně tráví. Ano jest velmi výhodno odvyknout si i snídaní a jíst pouze dvakrát denně a to v poledne a večer. Zvláště když člověk těžce pracuje, měl by se najíst až po práci, protože jídlem mezi časem tělo oslabuje. Rozumí se, že po práci se za to nají pořádně, ale když řádně žvýká, nasytí se poměrně menším množstvím potravy. Učiníteli tak, jak vám radím, budete se za měsíc cítiti jako na novém světě. Všechna malátnost vás

opustí a vy stanete se otužilými proti nachlazení a všeho druhu nemocem. Slíbiti vám mohu přímo, že nestihne-li vás nějaké neštěstí, dožijete se i vysokého stáří a povedete život šťastný a spokojený.

Uvidíte, že budeteli takto žíti, záhy vás chuť vaše poučí, co jest vám prospěšno a co škodlivo. Jídla příliš kořeněná budou vám odporná a vy jich raději nebudete jísti. Zvláštním se vám bude zdáti, když vám řeknu, že i nápoje všechny kromě vody máte v ústech prochutnávati a nikoli je prostě píti. Jest třeba je bráti v malých doušcích do úst a promíchati je řádně se slinami, neboť i v nich jsou rozpuštěny různé živiny, které pomocí slin se mají ztráviti. Když toho nečiníte, sami si způsobíte různé poruchy ústrojí zažívacího. Učiníteli to však, brzy se přesvědčíte, že ani nápoje alkoholické se vám nebudou zamlouvati, leda ve množství tak nepatrném, že vám nebudou škoditi. Také uvidíte, že budete pomalu odmítati jídla masitá, což se shoduje s moderní naukou, že všeobecně jíme příliš mnoho masa, následkem čehož trpíme pak různými rheumatismy a podobnými nemocmi. Velmi důležito jest, abychom k jídlu sedali, jsouce dobré mysli a nepřipouštějíce si žádné starosti, ani zármutku, ani zlosti, závisti, nebo podobné vášně, neboť to vše zdržuje do značné míry naše trávení.

Zvláště jest dobře navyknouti všem těm věcem záhy z mládí. Přečtu vám, co o tom píše lipský lékař *Dr. Johan Jörg:*

„Kdo až do 20 let vždy jenom jedl, když měl

hlad, a pil, když měl žízeň, a přestal píti, když žaludek měl dost, ten ani později není sto, jej látkami pevnými nebo kapalnými přeplňovati; neboť pocit přeplnění potom vznikající dosahuje stupně tak vysokého, že k nevolnosti a tlaku se připojí dokonce i skutečná bolest, obtíže a nechutenství proti potravě i nápoji. Ti, kteří si do té doby nezvykli na kořalku, rum a podobné alkoholické nápoje, nebudou sto jich požívati pro pálení na jazyku a v ústech, které se u nich při pití dostaví. Všichni, kteří se z mládí studeně myli a častěji teple koupali, pocítí, kdyby později toho čištění a posilování kůže zanechati chtěli, znepokojivé svrbění a budou nuceni vody použiti. Kdo až do té doby pilně pracoval, tomu činnost se stala potřebou a proto nemůže ani později upadnouti v zahálku. Ti, kteří ve svém mládí pravidelnou stolici dodržovali, nejsou ani v době pozdější sto, odporovati nucení přirozenému a nemohou pak později trpěti zácpou mnoho dní trvající. Jako zde vyjmenované příčiny při pravidelné životosprávě silou a ostrostí pocitů smyslových se zamezují, tak znemožňují jiné nepříjemné pocity jiné výstřelky proti zdraví.

Když však člověk takovým způsobem opanoval svou smyslnost, nabyl tím určité síly, které je sto za všech vhodných příležitostí použiti, a která člověku nezkaženému dodává pocitu spokojenosti. I lze míti za to, že člověk mající takovou vnitřní sílu nezanedbá žádné příležitosti, aby silou tou bojoval proti smyslovému dráždění a proti každému

nízkému chtíči. Kdo se tudíž naučil ovládati se životem opravdu dietetickým, vyšinul se tím na vyšší stupeň mravnosti, na němž jest chráněn proti mnohým chybám dietním.

Člověk takový bude pak se také ovládati v chování vůči svým spoluobčanům a povede život spokojený a šťastný."

Právě tak jako o výživu máme se starati o správné *dýchání*. Hlavní pravidla tu jsou tato:

Starejme se o to, abychom vždy dýchali pouze *vzduch čerstvý, nezkažený*. Proto máme svá obydlí hojně větrati a vpouštěti do nich co nejvíce paprsků slunečních. Kam může slunce, tam se nemohou zdržovati plísně a zárodky choroboplodné. Čerstvý vzduch nás zbaví co nejrychleji vlhkosti i odporného hmyzu. Jest známo, že štěnice nesnesou průvanu, ovšem také lidé choulostiví nikoli a proto se máme otužovat. Zdržujme se co nejdéle na čerstvém vzduchu a to i při počasí sychravém. Konečně *nekuřme*, protože kouř škodí plícím zvláště lidí mladých. Kouření jest vůbec návyk hloupý a zbytečný. Poslyšte, co o tom píší lékaři *Dr. Riedlin* a *W. Spark:*

„*Tabák*, který dlouhý čas byl pokládán za dosti neškodný, málo si dle novějších zkoumání zadá ve škodlivosti s alkoholem, ba někteří badatelé staví jeho škodlivost nad alkohol. Ukázalo se, že zvláště pro cévy jest prudkým jedem. Jeho nejznámnější součást nikotin v malých množstvích povzbuzuje, ve velkých ochromuje činnost mozkovou. Tento povzbuzující, častečně spánek zaháně-

jící účinek činí tabák kuřáku žádoucím. Obyčejný tabák obsahuje 7—8% nikotinu, tabák havanský méně než dvě procenta. Nikotin náleží k nejsilnějším jedům a stojí v tom ohledu velmi blízko kyanovodíku, velká množství zabíjejí v málo minutách. Kromě nikotinu obsahuje kouř tabákový v malých měnlivých množstvích některé prchavé zásady pikolinové — piridin, kolidin, pikolin, lutidin, — dále kyanovodík, sirovodík, kysličník uhelnatý, plyn bahenní. Tato jediná rostlina jest tedy značně velikou sbírkou nebezpečných jedů. Nikotin přechází až do 75 % v dým. Kysličníku uhelnatého vyrábí kuřák ve 30 minutách asi půl litru. Kyanovodík prý v dýmu schází a v cigarech se ho nachází průměrně jedna tisícina procenta. Cigara škodí sice méně než dýmka, protože v nich omamující pyridin více shoří, ale na povšechnou škodlivost má tato okolnost malý vliv, protože tam přítomno velké množství jiných jedů.

1 až 4 milligramy nikotinu způsobí pálení v ústech, škrabání v hrtanu, zvýšené vylučování slin, rozčilenost, bolení hlavy, závratě, mrákoty, nezřetelné vidění, a slyšení, zimu v nohách i v rukách, těžkostí, vrhnutí, nucení, omdlévání, bezvědomí, křeče a jiné obtíže; skleslost, ospalost a beznadějnost trvaly při takovém pokusu ještě tři dny.

Jako následky kouření bylo pozorováno: hypochondrické mrzoutství, závrať, migrena, duševní rozladění, bolesti hlavy, nespavost, zmenšení chuti k jídlu, žaludeční katar, špatné trávení, průjem,

chronický katar hrtanový a hltanový, tlučení srdce, třesení údů, zakalení zraku, černý zákal, snížení schopnosti pohlavní až k úplné impotenci. Většina zjevů se týče nervů, potom následují srdce a žíly, konečně ústrojí zažívací; následkem toho třeba jest jmenovati kouření v první řadě mezi *příčinami nervosity* a co se týče *zkornatění tepen*, dokazují pokusy na zvířatech a pozorování nemocných, že nikotin žíly mění a seslabuje a to tím více, čím déle jest požíván. Již pobyt v zakouřených místnostech může vésti k tělesným nemocem. Osoby nejvíce vystavené jedovatému dýmu tabákovému, sklepníci, hynou všeobecně na *souchotiny*.

Odvykání kouření stojí velké přemáhání, což dozná každý vášnivý kuřák, který se o to pokusil. Jest proto těžké, protože částečky vůně tabákové pevně tkví na tkáních tělesných a odpovídají na snahu organismu jich se zbaviti, silnou nevolností — jedovatý účinek vůně tabákové — a poněvadž kuřák ví ze zkušenosti, že může tuto nevolnost ihned zapuditi zavedením nového jedu, totiž kouřením.“

Tyto vědomosti měly by nám býti výstrahou. Nikdy lidstvo nekouřilo tolik jako nyní a nikdy netrpělo více *nervosou*, *tuberkulosou*, *zkornatěním tepen* a podobnými nemocemi jako v době dnešní.

Jest samozřejmo, že velice si máme hledět *čistoty tělesné*. Vzdělaný člověk od nevzdělaného neliší se svým zaměstnáním, ani svým bohatstvím, nýbrž svým *chováním* a svou *čistotností*. Zvykejme si pokud možná každodenně na celém těle

se omývati a zuby i uši si řádně čistiti, ústa vyplachovati, vlasy pečlivě česati a zvláště každou ranku byť sebelehčí v úzkostlivé čistotě držeti.

Také máme tělo své ve stálé pružnosti udržovati *každodenními cviky*. Při tom máme cvičiti zvláště ony svaly, které při práci celodenní byly zanedbávány. Máme konati dlouhé pochody na čerstvém vzduchu a konati nějaký zdravý sport.

Nikdo neštiť se *práce tělesné*. Zvláště vykonávej různé práce domácí, jichž sám potřebuješ. Každý muž a každá žena má dovésti svým soukromým potřebám dostáti.

„Nebuď sám otrokem a nikoho nezotročuj."

Pokud se týše *šatu* našeho má býti vždy dostatečně volný a vzduch propouštějící. Pryč se *šněrovačkami a těsnou obuví*, pryč se *škrobenými košilemi a tuhými límci*. Chraňme se *oděvu mokrého*, protože se stává pro vzduch nepropustným. Noční prádlo budiž jiné než prádlo denní, aby se toto zatím mohlo řádně vyvětrati. Při každé modě uvažujme, je-li rozumná, či hloupá, rozumné se přidržme, hloupé se varujme.

Jest ještě mnoho věcí, které bych vám měl pověděti o tělesném zdraví ale musím se již obrátiti k *zdraví duševnímu*:

Po této stránce jest nám

1. Vzdělávati svůj *rozum*, aby se učil znáti *Pravdu*. 2. Zušlechťovati *cit*, aby vnímati dovedl *Krásu* a milovati *Dobro*. 3. Sílíti a usměrňovati svou *vůli* v souhlasu s poznanou *Pravdou*, vycí-

těnou *Krásou* a získaným *Dobrem.*

Jak důležité jest pro nás pěstovati svůj *rozum* a znáti *pravdu*, to pochopíme snadno uvážímeli:

1. Že *člověk nevědomý* jest vždycky závislý na někom, kdo ví lépe než on, jemuž musí platiti za svou nevědomost a hloupost ať hotovými nebo tím, že na něm se stává závislým. Zejména máme dobře znáti své povinnosti občanské a také svá práva občanská. Člověk nevědomý osobuje si často práva, která mu nenáležejí, jedná proti zákonu, protože zákona nezná a poškozuje tím sebe, své okolí a svou vlast. Nevědomý jest ve stálém nebezpečí. Nevědomky si kazí zdraví a vydává se v nebezpečí nákazy i předčasné smrti.

Nejvíce hříchů a zločinů bylo spácháno z nevědomosti. Všichni velcí lidé a reformátoři od Krista až po Husa a moderní velké vynálezce, všichni trpěli nevědomostí svého okolí.

Nevědomý člověk nemůže býti člověkem v pravdě *svobodným*, protože opravdu volným jest jen ten člověk, který zná vnější podmínky svého života a ví-li, jak jednati může a smí.

Ale nestačí pěstovati jen svůj rozum. Ani *cit* svůj nesmíme zanedbávati. A tu chci upozorniti v prvním místě na *krasocit.* Dovedemeli zachytiti vše, co jest krásného kolem nás, dovedemeli nanalézati krásné okamžiky v životě svém, obohatíme se tím nesmírně. Tam, kde jiný vidí jen samou všednost a ubohost, tam dovedeme pozorovati krásu.

Pramenem krásy nevysychajícím jest *příroda.*

Hleďme si z každého svého pobytu ve volné přírodě přinésti nějakou krásnou vzpomínku. Ale i ve městě samém můžeme pozorovati mnoho krásy, kol níž nevšímavě chodíme. Kdyby nic jiného, ona věčně živá hra barev a blesků slunečních, ona oblaka prohánějící se po azurné obloze a v noci ona velebná nebes báň, jež se nad námi klene, poseta jsouc tisícerými hvězdami, měla by nám vždy připomínati, že jsme také obyvateli jedné z hvězd, která pádí šíleným letem nekonečným vesmírem. A v městě s každé staré střechy, z každého výstupku s každé staré římsy na nás hledí *minulost* našich *praotců*, hledí na nás jejich práce, jejich utrpení, jejich naděje. Zda to není čarokrásné, že mohu choditi po týchž místech, kde chodil náš mistr Jan Hus a ostatní naši velikánové a buditelé? A co krásy se kryje v dílech našich velkých umělců starých i moderních. Z daleké ciziny chodí se lidé obdivovat těm všem divům a jak mnohý z našich pražanů nebyl ani na starém židovském hřbitově pražském.

Než nestačí jen pěstovati lásku ku kráse, jest třeba roznítiti v srdci svém *vřelou lásku k dobru*. Jako předpravou k tomu má nám býti smysl pro *spravedlnost*. Dříve než někoho odsoudíme, měli bychom se vždy vmysliti v jeho postavení a uvažovati, jak bychom my na jeho místě byli jednali, kdyby na nás bylo dolehlo pokušení stejně silné, jako dolehlo na něho a pak teprve zkusme souditi. Své skutky pak posuzujeme, jakoby to byly skutky cizí. I staneme se brzy *k sobě přísnými a*

k cizím spravedlivými. Pak jest nutno pochopiti, že všichni jak tu žijeme, *jsme bratřími a sestrami,* jsme členy jedné velké rodiny, k jejímuž dobru pracovati jest naší svatou povinností. Potom snadno již pochopíme, že máme *stále konati dobro.* A na dobro si musíme zvyknouti. Čím více takových činů vykonáme, tím bude nám snazší a přirozenější dobro konati. Dobro konati se nám musí *státi druhou přirozeností.* A to nikoli proto máme je konati, že za to očekáváme nějaké odměny, ať tady na světě, či někde po smrti na věčnosti, nýbrž jenom proto, že každým dobrým skutkem sami se stáváme lepšími, dokonalejšími.

Abychom pak byli sto, dobré skutky konati i tehdy, když se nám to zdá býti obtížným, musíme se vynasnažiti svou *vůli* co nejvíce *upevniti,* tak aby každý projev vůle této byl následován činem. K tomu cíli musíme se učit potlačovat své vášně, své špatné zvyky, svůj hněv, svou závist, přemáhati svou lenost, nerozhodnost a slabost vůle.

Cílem veškeré naší sebevýchovy musí býti *vypěstění harmonické osobnosti,* která se na venek jeví jako *silný charakter.* Abychom toho dosáhli, musíme se snažit býti ve všem všudy pravdivými. Vystříhejme se vší podlosti, nepravdy a chytračení.

V první řadě se vystříhejme toho, abychom neobelhávali sebe sami, abychom se nezpronevěřovali svým zásadám, svému přesvědčení. V chování svém k jiným buďme *přesnými a spolehlivými.* Nemysleme, že nějaká věc jest příliš nepatrná

a že si při ní můžeme dovoliti nepřesnost či nespolehlivost. Nikoli podle velkých skutků budeme posuzováni, (neboť kdy se nám až podaří něco opravdu velkého vykonat,) nýbrž dle svého každodenního všedního jednání. Jen toto jednání může býti měřítkem našich všech činů pro naše okolí. A také jest jedině toto měřítko správné. Ví-li člověk, že má vykonati něco neobyčejného, v rozčilení nevykoná věc podle sil svých, nýbrž vykoná ji obyčejně špatně.

Jak důležitý jest charakter i pro veškeren náš život o tom jestě poslyšte slova *Smilesova:*

Charakter jest největší působící síla ve světě. V nejušlechtilejším svém vtělení zjevuje nám lidskou přirozenost v nejušlechtilejší podobě, a charakter člověk stává se vzorem jiným.

Mužové ryzí ušlechtilosti těší se bezděčné úctě lidí, buďsi postavení jejich ve světě jakékoliv. Takovým lidem věříme, důvěřujeme jim, napodobíme je. Vše, co je ve světě dobrého, jen jimi se udržuje, a bez jejich přítomnosti život by neměl ceny.

Mocný duch budí obdiv, ale charakter pojišťuje si úctu. Onen zakládá se více na síle mozkové, tento vypíná se více z velkého srdce, a srdce po všem všudy přece jen nejvíce vládne v životě. Lidé geniální představují *um* společnosti; lidé charakterní jsou jejím *svědomím*. Ony obdivujeme, těchto následujeme.

Velcí mužové vždy bývají výjimkou, a velikost sama jest jen poměrná. Okolí většiny lidí v životě

jest tak omezené, že jen nemnozí mívají příležitost státi se velkými, ale každý člověk může úkol svůj vykonávat čestně, a dle nejlepší své možnosti. Může býti věrným, spravedlivým i ve věcech nepatrných.

Zdá se to sice všedním ale toto konání povinnosti znamená nejvyšší ideál života i charakteru. Snad na tom není nic heroickéko, ale obyčejný osud lidí nebývá heroický. Stálé vědomí povinnosti vykazuje člověku místo jednak na stupni nejvyšším, ale ono jest mu rovněž oporou ve všedních záležitostech každodenního jednání. *Nejdůležitější jsou ty ctnosti, kterých je všednímu životu nejvíce zapotřebí.* Jsou lidé, o kterých lze říci, že nemají jiného statku na světě, než svou povahu, ale na té stojí tak pevně, jako kterýkoliv korunovaný král.

Obsáhlý um bývá někdy ve spojení s podlou, zvrhlou povahou, mrzkou plazivostí vůči povýšeným a zpupností vůči nejnižším. Člověk může vynikati v umění v literatuře i ve vědě, ale co do povinnosti, ctnosti, pravdivosti, vědomí povinnosti, může ho zahanbiti neučený sedlák.

Bohatství také nebývá v nevyhnutelném spojení s ušlechtilou povahou, ano bývá spíše příčinou porušenosti a zkaženosti. Charakter jest majetek a nejvzácnější vlastnictví. Jest to statek, jenž záleží ve všeobecné úctě a blahovůli všech lidí, a ti, kteří ho vyhledávají snad nezbohatnou zbožím tohoto světa, ale jejich odměnou hojnou jest, že je provází čest a sláva zasloužená.

Charakter se tvoří rozličnými nepatrnými okol-

nostmi, které si jednotlivec dovede více nebo méně podrobovati nebo je ovládati. Každý i ten nejmenší čin má za sebou celou řadu následků a není vlásku tak tenkého, aby nevrhal stín.

Člověk charakterní jest člověk svědomitý a svědomí ozývá se v jeho konání, slovech i činech. Muž charakteru je také muž, jenž dovede míti v úctě co je úcty hodno, a tato vlastnost je známkou nejspanilejšího typu muže i ženy, míti v uctivosti věci, které posvětil hold mnohých pokolení; vážit si vznešených předmětů, čistých myšlének a ušlechtilých citů i velkých mužů minulých dob i nadšených pracovníků v době přítomné.

Muž charakteru uznává rozum za vzácný dar přírody a je kormidelníkem svého osudu. Pravda jest jeho bohyní a on se vynasnažuje, aby jí získal, nikoli aby se jí jen podobal.

Jest ve společnosti lidí sluncem, které jasností svou řídí jejich kroky v pravidelném pohybu. Je přítelem člověka moudrého, příkladem netečnosti a lékem šlechetnému.

Energická vůle, tato samoplodivá vůle, jest duší každého charakteru. Kde je ta, tam je i život; kde jí není, tam je chabost, malomyslnost, zoufalost. „Silná vůle a vodopád", praví přísloví, klestí si svou vlastní dráhu. Energický vůdce ušlechtilého ducha nachází cestu nejen pro sebe, nýbrž unáší ssebou všechny ostatní, každý jeho čin má osobní význam.

Takovou neohroženou povahou vynikali Hus,

Luther, Cromwell, Washington a všichni velcí vůdcové lidí."

My sice všichni nemůžeme se státi tak velikými jakými byli oni, jest i malých lidí na světě třeba, máme se však snažiti, abychom šli za jejich příkladem, abychom se k nim svým životem přiblížili.

Na život svůj máme hledět jako na umělecké dílo, které jest naším úkolem. Každý náš čin jest částí tohoto díla a vždy máme si býti vědomi, že padá na nás odpovědnost, staneli se život náš tím, čím býti má, či budeli dílem zkaženým. *V životě se nedá vymazávat, radýrovat jako ve zkaženém výkresu, ani překreslit jej nemůžeme. Zkažen-li, zkažen. Musíme jej dokončit, jak to právě jde. I se všemi jeho chybami jej musíme předat svému potomstvu, jež bude jeho soudcem, protože jest jeho dědicem. A stihnouli nás díky potomstva, či jeho kletby to záleží pouze na nás.*

Přeji vám všem, mladí moji přátelé, aby život váš se vám povedl, tak abyste s ním mohli býti spokojeni stejně vy, jako ti, kteří o něm budou souditi, náš národ, a naše společná drahá vlast. Na zdar.

Doslov.

Tento kurs přednáškový měl za účel nahraditi čemu se dosaváde říkalo „katechismus". Po starém zvyku posílali se mladí lidé, nevěsta a ženich před svatbou k muži nejučenějšímu, ke knězi, který je měl poučiti o jejich příštích povinnostech. Dokud byl kněz skutečně nejučenějším mužem v osadě, bylo to zařízení rozumné. V dětských dobách lidstva musili se lidé opírati o něčí autoritu a bylo dobře, když se opírali o autoritu svých učitelů. A kněží to bývali, kteří měli v rukou i úřad učitelský. Oni tu mluvili ústy božími a lid jim věřil, dokud se domníval, že jsou zástupci boha na zemi a že moudrost jejich jest moudrost božská. Leč ten čas již dávno minul. Uvažme jen, co dnes může povědět mladý kaplan nevěstě, jež sama v něm vzbuzuje pocity, jež jeho mládeneckému životu nejsou nijak lhostejny? Co může povědět i starý farář katolický mladým snoubencům o životě rodinném, když sám jen se závistí může o tom přemýšleti, že jemu nebylo dopřáno tohoto štěstí okusiti? Co může jim pověděti zástupce církve, která prohlašuje tělo za nádobu hříchu a ženu za pokušení? Co může říci jim o výchově dětí zástupce církve, která učí, že život pozemský je zlem a vše jest obětovati budoucímu štěstí posmrtnému? *Denis Diderot* řekl právem, že katolický otec rodiny, který do slova béře naučení své církve, měl by vlastně děti své hned při na-

rození zardousiti, aby jim získal věčné blaženost a zbavil je všelikého pokušení světského.

My vidíme, že katolický kněz, chceli býti poctivým, nemůže, neumí a nesmí dáti naučení vedoucí k radostnému životu pozemskému a že naučení toto musí mladí snoubenci hledati jinde.

Pokusil jsem se o to, napsati takovéto poučení v nejhlavnějších rysech a jest mým přáním, aby knížka ta prospěla těm, kteří toho nejvíce potřebují, našim budoucím otcům a matkám, jež mají v rukou svých nesmrtelnost našeho národa, výchovu budoucího pokolení a naději v lepší příští. Nechť nikdy nezapomínají této důležité povinnosti své a splní ji dle sil svých.